

studije

Ena Vesely

CRKVA U LATINSKOJ AMERICI

(Uz konferenciju latinskoameričkih biskupa u Puebli 1979.)

Uvod

Katolička Crkva ima svjetske razmjere, pa i njezin život ima svjetske dimenzije. Zato se i naša mjesna Crkva kod Hrvata s pravom živo zanima bar za one najistaknutije događaje i zbivanja u općem golemom tijelu kome je glava Krist, a udovi svi oni koji u njega vjeruju rastepeni diljem paralela i meridijana našeg globusa. Iskustvo drugih mjesnih Crkvi dio je zajedničkog iskustva i naše Crkve kod Hrvata i zato se za nju i moramo zanimati.

U prvim mjesecima ove godine središnju pažnju Katoličke Crkve privlačili su događaji Crkve kontinenta, one u Južnoj Americi. U meksičkom gradu Puebli održavala se od 26. siječnja do 13. veljače konferencija latinskoameričkih biskupa.

Konferencija je veoma dugo i pažljivo pripremana i njezini će zaključci imati dalekosežne posljedice ne samo za Crkvu Latinske Amerike već i za cijelo tijelo Katoličke Crkve.

Koliko je ta konferencija u Puebli bila važna, kazuje i podatak da se poglavar sveopće Crkve papa Ivan Pavao II. odvažio otići na svoje prvo međunarodno putovanje baš u Meksiko da bi osobno otvorio konferenciju. Tako je Puebla postala simbol jedne mjesne Crkve i njezinim dokumentima zacrtani su putovi njezine budućnosti.

u ovoj studiji, koja u prvom redu ima za cilj da bude informacija hrvatskoj Crkvi, dajem sociopolitičku sliku latinskoameričkog kontinenta kako bi se stvorio okvir za razumijevanje svih dimenzija problematike te Crkve kontinenta. Zatim sam nastojala da u tu sliku smjestim latinskoameričku Crkvu i da slijedim put njena razvitka sve do konferencije u Puebli, kojoj, kao i Papinu putu, posvećujem posebnu pažnju.

U pisanju sam se vodila željom da čitaocima *Obnovljenog života*, koji nisu imali prilike pratiti sve dimenzije zbivanja oko Pueble, dadnem što iscrpniju informaciju i pregled osvrta svjetskog tiska. Dakako da u tako zamašnom poslu ima granica, kojih sam duboko svjesna i koje nisam mogla prijeći. Ipak mislim da se svaki sličan trud isplati jer živjeti s Crkvom znači poznavati je.

Crkva pak Latinske Amerike sa svojim nevjerojatno snažnim dinamizmom i potencijalima ima što reći Crkvi u Hrvatskoj i u ovoj godini velikih jubileja, u kojoj 13 stoljeća našeg kršćanstva postaje još snažniji poticaj za življu sadašnjost i sretniju budućnost.

Društveno-političke prilike u Latinskoj Americi

Nama Evropljanima teško je shvatiti probleme Crkve Latinske Amerike, njezina teološka strujanja i težnje. Daleke su nam prilike u kojima ta Crkva živi i djeluje. Čini mi se zato korisnim da razlaganje o Konferenciji latinskoameričkih biskupa u Puebli započnem prikazom društveno-političkih prilika na tom kontinentu, mada taj prikaz neće moći biti previše iscrpan.

Općenito se misli da je latinskoamerički kontinent jedan od onih dijelova svijeta koji danas proživljavaju intenzivno previranje. Radi se o mladom kontinentu, koji ima velike prirodne i ljudske rezerve, koje bi mu mogle osigurati upravo zavidan preobražaj.

Dok na Zapadu ponestaje osnovne sirovine, a stanovništvo sve više stari, možemo samo naslutiti što će Latinska Amerika značiti sa svojim tek načetim prirodnim bogatstvom i mladim stanovništvom, od kojega 41% ima manje od 14, a 55% se kreće u dobi između 15. i 64. godine života.'

Zanimljivi su i podaci o proizvodnji koju u posljednje vrijeme ostvaruje taj kontinent. Pedesetih godina našega stoljeća proizvodnja Latinske Amerike porasla je za 5%, a šezdesetih godina za 5,5%, da bi se sedamdesetih godina podigla na 6,3%, što nisu uspjele ostvariti ni industrijalizirane zemlje Zapada.^

Na sastanku Ekonomske komisije Ujedinjenih naroda za Latinsku Ameriku, koja je održala svoje zasjedanje od 18. do 26. travnja 1979. u La Pazu, glavnom gradu Bolivije, a bio joj je zadatak da odredi strate-

1 Usp. P. BARTOLOMEO SORGE SJ, »Puebla 1979: Un segno di Dio per tutta la Chiesa* u knjizi *Puebla, il messaggio della speranza*. Logos, Roma 1979, str. 16.

* B. SORGE, nav. ci., str. 15.

giju razvoja latinskoameričkog kontinenta za idući decenij, konstatirano je da industrija Latinske Amerike predstavlja žSVo nacionalne bruto-proizvodnje, dok je 1950. godine bila samo 19%[<]. Vidi se da industrija u Latinskoj Americi ima sve veću ulogu i sve više kapitala ostaje u zemljama tog kontinenta.[^]

Lsta Komisija upozorila je na vanjsku uvjetovanost tog kontinenta, što se vidi iz podataka koji govore da je 1950. godine Latinska Amerika sudjelovala u svjetskom izvozu s 11Vo, a 1977. samo s 5,6Vo.

Prema godišnjem prihodu od 1.300 dolara po osobi. Latinska Amerika mogla bi se — napominje ta Komisija — svrstati u polurazvijene krajeve svijeta, kad odlučujuću ulogu ne bi igrale teške *socijalne razlike*, jedan od najvećih problema Latinske Amerike. Bogatstvo tog kontinenta koncentrirano je u rukama malobrojnih. O tome isto tako govore statistički podaci.*

U razdoblju između 1960. i 1970. godine 40Vo stanovništva 6 glavnih zemalja Latinske Amerike povećava svoj prihod samo za 20 dolara po osobi. Komisija UN navodi kao primjer Brazil, koji je nakon 1964. doživio nagao razvitak. Od 1960. do 1972. god. 40% stanovništva Brazila povećalo je svoj godišnji prihod za 5%[^], dok je 10Vo bogatih Brazilaca podiglo svoj prihod za 17%^o. Jedna desetina stanovništva Brazila prisvaja sebi dvije trećine proizvodnje »ekonomskog čuda« Brazila, a 40Vo siromašnog stanovništva dobiva samo 3%^{o!}[^] Spomenuta Komisija UN Istakla je da u Latinskoj Americi 27%^o radne snage ostaje godišnje poluzaposleno. Taj postotak po gradovima doseže čak 1 SO%^o. Naravno da socijalne razlike i nezaposlenost najteže pogađaju siromašne, Indiose, kampselonose, koji nemaju ni zemlje ni stalnoga zaposlenja i gurnuti su na rub društva.

Takav ekonomski razvitak Latinske Amerike kako je sada impostiran obogaćuje tek privilegirani sloj stanovništva. Računa se da od 320 milijuna stanovnika Latinske Amerike 100 milijuna živi u krajnjem siromaštvu s godišnjim prihodom manjim od 75 dolara, koji predstavlja liniju gladi, što su je odredili UN.® Sve te razlike postoje u zemljama koje se nazivaju katoličkima i imaju u rukama sredstva kojima bi se situacija mogla izmijeniti, primjećuju biskupi u svom konačnom dokumentu u Puebl.[^]

3 Podatke uzimam iz članka THIERRYA MALINIKA, koje je kao dopisnik iz La Paza objavio u *Le Monde* od 3. 5. 1979. na str. 7. pod naslovom »La croissance en Amérique Latine se poursuit dans de mauvaises conditions«.

* Spomenuta Komisija UN navodi prihod po stanovniku od 1300 dolara kao prosječan prihod u Latinskoj Americi. U članku LEONA IRACIJA »Tendenze dello sviluppo economico argentino« u *Idoc* br. 5/1978. navedena je kao prosječan prihod u Latinskoj Americi svota od 743 dolara.

5 *Le Monde* od 3. 5. 1979, str. 7.

» SORGE, nav. čl., str. 15.

' *Documenti della Terza Conferenza Generale dell'Episcopato latinoamericano*, EMI, Bologna, br. 17, str. 67—68. Ubuduće navodim samo *Documenti*.

I na spomenutom sastanku u La Pazu bilo je govora da ekonomski razvitak latinskoameričkog kontinenta treba nužno povezati sa socijalnim pitanjem.

Drugi problem koji muči Latinsku Ameriku je *demografski*: njezino stanovništvo brojčano naglo raste. Od 1940. do 1965. broj stanovnika u Latinskoj Americi porastao je od 128 na 247 milijuna. Jednostavno se podvostručio. Na kraju ovog našeg stoljeća računa se da će Latinska Amerika imati 630 milijuna stanovnika.⁸ No taj nagao prirast stanovništva može imati i svoje naličje i mogao bi značiti bržu preobrazbu kontinenta.

Poseban problem za Latinsku Ameriku je njezina *kultura*. Od samog početka tu se susreću razne kulture: domorodačka kultura raznih plemena Indiosa, afro-američka crnih doseljenika, bivših robova, pa španjolska i portugalska kultura, kultura bijelih kolonizatora. Tim kulturama pridodali su svoje karakteristike u mentalitetu kasniji doseljenici, koji su stizali u pojedine zemlje kontinenta. Kroz vjekove se odvija neko stapanje mentaliteta, miješanje rasa, niveliranje kulturnih raznolikosti.

Kultura Latinske Amerike ne želi da se danas promatra kao »kultura-kćerka zapadne Evrope«, kao kulturni plod koji je izrastao iz domorodačke podloge uz veliki doprinos afričke kulture. Mnogi ne žele niti u Crkvi vidjeti činioca koji bi ujedinjavao u jedno narode Latinske Amerike i njihove kulturne oblike izražavanja. Smatra se da će težnja za ostvarenjem demokracije uroditi novim kulturnim ostvarenjima."

Danas se vidi da je Latinska Amerika bila dugo vrijeme pod teretom kulture kolonizatora. Zadržala se neka originalna pučka latinsko-američka kultura, u kojoj su kondenzirane ili, još bolje, potopljene razne kulture nakon nasilne invazije stranih kultura na kontinent. Teško je nazrijeti kakvu je kulturu imao narod prije nego je dugo vrijeme živio u ropstvu. Želim u tom smislu navesti zanimljivu tvrdnju: »Ako postoji neko mjesto gdje stara kultura mora umrijeti, onda je to sigurno u Latinskoj Americi, gdje je ona izgubila svaki veo dostojanstva, pokazujući ono što je zaista bila: imala je funkciju da omogući iskorištavanje i podčinjavanje savjesti.«⁹ Autor ovoga članka iz kojega uzimam citat zalaže se za novo traženje kulture, ne na intelektualistički način, karakterističan za Evropu, nego u izravnom proživljavanju Evandjelja latinskoameričkih naroda u traženju slobode.

Danas je unutar kulturnih promjena na latinskoameričkom kontinentu od temeljnog značenja pojava industrijalizacije i urbanizacije.

Stanovništvo koje je sve do jučer bilo najvećim dijelom, ako ne i posve seljačko, danas znatnim dijelom živi po velikim gradovima.

⁸ SORGE, *nav. il*, str. 16.

⁹ Te tvrdnje iznose ALAIN TOURAINE i SERGIO SPOERER u članku »La situazione socio-politica del continente« u *Idoc* 6—7/1978, str. 4—15.

¹ Tvrdnje su iznesene u članku ERNESTA BALDUCCIJA, »La fede e cultura: La proposta di una civiltà cristiana« u *Idoc* 6—7/1976, str. 76—79.

God. 1950. tek je jedna četvrtina stanovništva Latinske Amerike živjela u gradovima s više od 20.000 stanovnika. God. 1975. podaci govore da više od polovine stanovništva, oko 150 milijuna, živi u velikim gradovima. Posebnu ulogu pri tom imaju sredstva za društveno priopćivanje, napose radio i televizija, koji diktiraju određeni kurs kulturnih promjena i stvaraju novi jezik." Iako bi bilo previše jednostavno tvrditi da je do sada Latinska Amerika imala neku homogenu kulturu, to što se sada događa na kulturnom području svakako ide prema odlučnom kulturnom pluralizmu, prema stvaranju novih kultura, koje nastaju na temeljima starih kulturnih baština i novih tekovina. Zasad se jasno ocrta-vaju tri kulturna svijeta, koji se donekle samostalno razvijaju: originalni kulturni svijet Indiosa, zatim afričkim karakteristikama nadahnuta kultura i kultura koja se razvila pod utjecajem bijelog doseljenog stanovništva. Čitav proces pun je kontradikcija.^ Razvitak prema pluralizmu kultura je očit i neki u njemu vide elemente diobe Latinske Amerike.

Posebnu opasnost vide i u različitim ideologijama, koje se šire u Latinskoj Americi, kao što su to jak individualistički i konzumistički pogled na svijet, tipičan za vladajući ekonomski kapitalistički liberalizam, zatim kolektivističko i gotovo mesijansko shvaćanje marksizma, stataristički pogled na čovjeka, koji širi ideologija nacionalne sigurnosti, koja postavlja čovjekovu osobu u neograničenu službu totalnog rata protiv svih ekonomskih, socijalnih, političkih i kulturnih previranja, iznad svega protiv pojave komunizma. Te ideologije i teorije donose u Latinsku Ameriku nove poglede na čovjeka, često umanjuju njegovu veličinu i vrijednost, iskrivljuju njegovu cjelovito poimanje, jer se radi o sistemima koji su u sebe zatvoreni i žele smanjiti individualnu slobodu osobe, podvrgavajući je volji neke države ili određenog sistema.*

Naravno da se ovdje moramo osvrnuti i na težak problem povrede *prava čovjeka*, koji je na ovom kontinentu i te kako aktualan. Tek letimičan pogled na izvještaj koji je biskupima okupljenim u Puebli poslala organizacija Amnesty International, kojoj je zaštita prava čovjeka specifičan zadatak, govori veoma mnogo.*

Prema tom izvještaju bilo je 1978. godine u Latinskoj Americi oko 17 tisuća političkih zatvorenika. 30 tisuća ih je nestalo u ovih nekoliko posljednjih godina, tako da se nestajanje političkih zatvorenika nakon hapšenja smatra jednim od »pronalezaka« ovog kontinenta.

Samo u Guatemali je od 1966. do 1979. bilo 20.000 zatvorenih osoba. U Argentini je nakon vojnog puča nestalo 15.000 ljudi, a u Čileu 1.500. Na Haitiju godišnje bar stotinu zatvorenika živi u strogoj Izola-

" SORGE, nav. čl., str. 14.

" SORGE, nav. čl., str. 13—15; »Documenti«, br. 204, str. 138.

" SORGE, nav. čl., str. 14.

" Prenosim podatke iz knjige: CARLOS ALBERTO LIBANIO CHRISTO, *Diario di Puebla, Queriniana, Brescia 1979*, str. 54—56.

ciji, gdje umiru od gladi i mučenja. U Paragvaju ima zatvorenika koji 13 pa i 14 godina čekaju na svoje suđenje. U Brazilu je Ekumenski centar u Rio de Janeiru objavio bilten, u kojemu se navodi da je u toj zemlji u razdoblju od 1968—1978. bilo zatvoreno 9 biskupa, 84 svećenika, 13 sjemeništara i braće pomoćnika, 6 redovnica i 273 svjetovnjaka.

Jedan od teških grijeha suvremenog svijeta, *trka u naoružanju*, nije mimošla ni Latinsku Ameriku. Usred teške bijede, nepismenosti, nedostatka sanitarnih ustanova, dok u Latinskoj Americi svake godine samo od neishranjenosti umire 500.000 djece, a 28 milijuna djece cijelog kontinenta — prema podacima koje je ovih dana objavio UNICEF — vrlo je slabo ishranjeno i nema mogućnosti za liječenje. Latinska Amerika troši ogromne svote novca za svoje naoružanje, pa tako i ona sudjeluje u tom zločinu našega vremena.

Nemoguće je nabrojiti sve probleme Latinske Amerike. Želim, međutim, spomenuti jedan, koji se u posljednje vrijeme tek pomalja, a to je *Južni Atlantski ocean*. Ovaj postaje poprište sukoba političkih interesa, kontradikcija i ambicija i oni će jednoga dana biti raskršće budućnosti Latinske Amerike. Danas je očito da on tiho i polagano postaje poprište borbi za prevlast svih velikih sila na moru, za kontrolu nad velikim oceanskim putovima, konačno za kontrolu nad podjelom i korištenjem Antarktika.[^]

Strategijsko značenje Južnog Atlantskog oceana ima sve veću važnost otkako je otkriveno rudno blago Antarktika, koji za mnoge predstavlja novi »El Dorado«. O njegovu podjelu otimlju se SAD, SSSR, zatim Argentina i Čile, Novi Zeland, Australija, Južna Afrika, Engleska, Belgija, Francuska, Zapadna Njemačka. U posljednje vrijeme javile su se Poljska, Češka, Istočna Njemačka, Danska, Holandija, Rumunjska i Brazil, i to sa željom da tamo izgrade svoje nacionalne baze.

Iz ovog pregleda može se tek naslutiti opsežnost problema s kojima se bori taj kontinent, kao i zadatak koji se postavlja pred Crkvu na latinskoameričkom kontinentu.

Prilike u pojedinim zemljama Latinske Amerike

O Latinskoj Americi kao jednoj cjelini može se govoriti tek donekle. Ovaj kratak prikaz prilika u pojedinim zemljama, koji mi se čini potrebnim, pokazat će nam koliko je taj kontinent različit, kako su prilike posebne u svakoj zemlji i, naravno, situacija mjesne Crkve u svakom kraju.

Budući da je Sveti Otac pohodio Meksiko i o toj zemlji su bili u tisku objavljeni najdostupniji podaci, želim početi s tom zemljom.

[^] Te tvrdnje iznosi VIVÍAN TRIVAS, urugvajski profesor nacionalne i američke povijesti, bivši član parlamenta, u članku »II significato geopolitico dell'Atlantico Sud«, *Idoc* 5/1978, str. 47—56.

Meksiko

88% stanovništva Meksika jesu mješanci. Nakon otkrića Amerike, invazija Španjolaca svela je Indiose od 16 milijuna i 800 tisuća na jedva jedan milijun. Trebalo je da prođu četiri stoljeća da g. 1930. dosegnu broj od 16 milijuna i 500 tisuća!^

Prije dolaska Španjolaca Meksiko ima iza sebe dvije tisuće godina svoje civilizacije. Njegov tadašnji glavni grad Tenochtitlan ima u 15. stoljeću, kada dolaze španjolski osvajači, 500 tisuća stanovnika, dok Rim, smatran u to vrijeme najvećim gradom na svijetu, ima tek 80 tisuća, a Pariz 60 tisuća. Sagrađen na jezeru Texcoco, taj je grad španjolskim osvajačima izgledao kao »Venecija Novog svijeta« i jer je predstavljao tuđu civilizaciju, morao je nestati."

No vratimo se u sadašnjost! Statistički podaci iz 1969. govore da 40% meksičkog stanovništva prima 10,5% nacionalnog dohotka. 20% najbogatijih Meksikanaca dijeli 64% nacionalnog dohotka. Ekonomija zemlje u rukama je malobrojnih. Manje od 500 bogatih neolatifundističkih obitelji drži u rukama najveći dio plodne zemlje u Meksiku. U ovih posljednjih deset godina stanje se još više pogoršalo.'^

Na teške prilike u cijeloj zemlji upozorili su napose studentski nemiri 1968. Studenti su prebacili vlastima da je cijela zemlja bolesna, da u njoj vlada nepravda, da seljaci žive u krajnjoj bijedi, da se u svim strukturama proširila korupcija, dok su se takozvani »revolucionarni« političari teško obogatili. Prebacili su vlastima da u zemlji vlada strani kapital, radnik je teško iskorištavan, a revolucija je donijela korist tek nekima.*®

Poseban problem Meksika je neishranjenost. Prema izvještaju, koji je objavilo 70 istraživača, od 66 milijuna Meksikanaca, koliko ima danas stanovnika ta zemlja, 82% se loše hrani. 10 milijuna Meksikanaca, prema podacima, trpi od teške neishranjenosti, 24 milijuna hrani se slabo i nestalno, 23 milijuna osrednje, a samo 7 milijuna, zapravo oko 10% stanovništva hrani se na zadovoljavajući način.^**

Problem Meksika je i jak porast stanovništva, čiji je prosjek godišnje 3,59%, pa se računa da će ta zemlja krajem 20. stoljeća imati oko 134 ili 140 milijuna stanovnika, dakle više nego dvostruko koliko ima sada. Još 1975. Meksiko je imao 60, a danas ima 66 milijuna.^i

Podatke uzimam iz članka koji je u časopisu *Etudes* od listopada 1978. napisao MARTIN de la ROSA pod naslovom «Introduction au Mexique contemporain» i koji mi se usred obilnog materijala činio najozbiljnijim i najiscrpnijim. Ovdje str. 310.
" Usp. LIBANIO CHRISTO, nav. dj., str. 31–32.
>8 ROSA, nav. čl., str. 314–315.
" Isto, str. 314.
2> Isto, str. 315.
=1 Isto, str. 310.

Meksiko ima i neke pozitivnosti. Tako su, na primjer, željeznica i petrolejska industrija u rukama države, koja provodi i niz pozitivnih socijalnih mjera, ali one često imaju i svoje naličje, kao, na primjer, problem prosvjete. U Meksiku je školstvo besplatno. Međutim, njime se stvarno mogu koristiti samo povlašteni slojevi stanovništva. Država je izgradila škole, osposobila učitelje, besplatno dijeli knjige, ali u tim školama nema djece seljaka, Indiosa, radnika i onih s ruba društva. Ako se i upisuju u školu, ta su djeca redovito loše ishranjena, pa slabo prolaze. Gotovo su redovito prisiljena da ranije počnu raditi, pa tako ni loši rezultati ne izostaju: 15,3% stanovništva (a to je oko 6 milijuna Meksikanaca) ne zna ni čitati ni pisati, 50% djece, koja se upisuju u osnovnu školu, ne završava je do kraja. Više škole u Meksiku pohađa tek 9% djece.²²

Na kraju želim spomenuti da je Meksiko od 1910. do 1920. proživio svoju krvavu revoluciju, u kojoj je izgubilo život oko milijun Meksikanaca.

Crkva u Meksiku živi i djeluje u specifičnim prilikama. Nakon teškog vjerskog sukoba između 1926. i 1929. godine, koji je bio gorko i nezaboravno iskustvo i za državu i za crkvenu zajednicu, određena su područja utjecaja i djelovanja. Država se ne miješa u pastoralne probleme, ako oni izravno ne zadiru u politiku, i vrlo rijetko u djelovanje Crkve na socijalnom području. Za interese vjere zauzimaju se u Meksiku jedino svjetovnjaci preko svojih organizacija. Nakon 1929. do nekih otvorenih sukoba više nije dolazilo.^{^*}

Budući da Crkva u Meksiku nije pravna osoba, ne može posjedovati materijalnih dobara, pa crkvene zgrade i same crkve pripadaju državi. Svećenici ne mogu niti glasati, niti mogu biti izabrani za koju javnu službu. Školstvo je laicizirano i vjerske obuke po školama nema. Ipak Crkva ima dosta privatnih škola i sveučilišta, koje vode razne muške i ženske redovničke zajednice.^{^*}

Najveći dio meksičkog svećenstva čine Meksikanci, za razliku od nekih drugih zemalja Latinske Amerike, gdje često ima odlučujuću ulogu svećenstvo iz stranih zemalja. Budući da je vjera među narodom vrlo[^] ukorijenjena, svećenik je u meksičkoj sredini vrlo dobro primljen.^{^^} Nakon Medellina u Meksiku se svećenstvo počelo prilično zauzimati za socijalne probleme i dva svećenika, jedan koji je radio u siromašnom-predgrađu grada Chihuahua, a drugi aktivan među radničkim svijetom, bili su ubijeni. Odgovorne vlasti nisu niti previše tražile njihove ubojice, a još su ih manje stvarno našle.^{^®}

²² Isto, str. 316.

^{2'} Isto, str. 320—321.

•» Isto, str. 320—321.

=5 Isto, str. 320—321.

2» Isto, str. 320—321.

Ni budućnost Meksika ne izgleda previše ružičasta. Već 1982. imat će 75 milijuna stanovnika, od kojih 21 milijun bez završene osnovne škole ili nepismeno! Stanova će u zemlji nedostajati za 4 milijuna Meksikanaca. Statističari smatraju da će neka područja sigurno gladovati. Ekonomska razlika između bogatih i siromašnih bit će još veća i prouzročit će teške društvene napetosti.^

Što se tiče episkopata, spominju se slijedeće kritike: daleko je od duha Medellina, bori se jedino da prežive crkvene institucije, brine se samo za »duhovno«, ostavljajući državi sve ono »vremenito« i tako »prodaje svoju baštinu za zdjelicu graha mira i spokojstvo svojih institucija.«®

Možda nije sve baš tako: iz Meksika je početkom svibnja ove godine stigla vijest da je nadbiskup Oaxaca, grada koji je pohodio Papa, javno izjavio da je 6 milijuna meksičkih Indiosa iskorištavano i živi u najvećoj bijedi. Nadbiskup Bartolomé Carrasco izjavio je da »moćne ličnosti i politički agitatori iskorištavaju Indiose, koje desetkuje alkoholizam i droga«. Nadbiskup navodi da se Indiosi iskorištavaju kao jeftina radna snaga, te je najavio da će Crkva nastojati da podiže svijest Indiosa o njihovoj stanju i da poduzima neke konkretne inicijative, kao što je osnivanje zadruga, trgovačkih ili zemljoradničkih, da će im pomoći na pravnom području i u dobivanju kredita.^

Antili (Jamajka)

God. 1970. imala je ta zemlja 1,865.400 stanovnika, od kojih je 1,236.706 crnaca, a ostalo su mješanci s Indiosima, Indijci, Evropljani, Kinezi i pripadnici ostalih naroda. Najveći dio stanovništva pripada protestantskoj Crkvi, a tek nešto preko 200.000 su katolici.^ Crkva se zauzima za siromašne i bori se protiv rasne diskriminacije.*

Argentina

Prema popisu iz 1970. godine zemlja ima 23,362.204 stanovnika, koji su najvećim dijelom španjolskog ili talijanskog porijekla. Indiosa ima oko 20 do 30 tisuća. Smatra se da se stanovništvo 1977. godine podiglo na 26,056.000. 88% stanovništva je katoličko. Od 1976. na vlasti je vojska.^

" Isto, str. 321–322.

Taj sud preuzimam iz članka JUAN de Dios ANTOLINEZ SJ, »Parole e fatti della Chiesa in un continente cattolico dipendente e oppresso*, *Idoc 6–7IV*7%, str. 16–31.

* Vijest donosi Radio-Vatikan u svom biltenu *Radiogiornale* od 13. 5. 1979.

Podatke uzimam iz *Calendario Atlante De Agostini 1979*, Istituto Geografico De Agostini, Novara, listopad 1978, str. 559. Dalje: *Calendario*.

=1 ANTOLINEZ, nav. Čl, str. 16–31.

« *Calendario*, str. 608–610.

Amnesty International navodi da je otada u Argentini nestalo oko 15.000 osoba. Ista organizacija navodi da ih je prošle godine bilo po zatvorima 8 do 10 tisuća, te da se mučenja sistematski provode.*^

Godišnji prihod je 1.370 dolara po stanovniku pa se Argentina smatra jednom od zemalja na putu razvoja i jednom od razvijenih zemalja Latinske Amerike.^*

Na crkvenom području bio je nakon Medellina u Argentini prilično poznat pokret »Svećenici za treći svijet«, koji se polagano raspao pošto je bio ubijen jedan biskup, bliz tom pokretu, zatim 14 svećenika i pošto je 41 svećenik bio zatvoren. Nakon vojnog puča mnogi su svećenici krenuli u izgnanstvo, mnogi su se povukli iz pokreta, ali su i dalje pod kontrolom. Slični pokreti javili su se u Argentini, u Peruu i Kolumbiji. Imali su izrazito lijevi karakter. Ideal im je bila siromašna Crkva, a članovi su često puta bili svećenici-radnici ili angažirani u sindikalnim i političkim borbama u svojoj sredini.^

Biskupi nisu pasivni i ravnodušni u zbivanjima svoje zemlje, pa želim iznijeti i konkretni primjer.

Prema pisanju novinske agencije NC-News Service, kardinal Raoul Primatesta u Cordobi, predsjednik argentinske biskupske konferencije, predao je generalu Videli, predsjedniku Argentine, poruku biskupa svoje zemlje, koju su sastavili na svom plenarnom zasjedanju u svibnju ove godine.

Sam kardinal tražio je da se puste na slobodu brojni sindikalni vođe koji su bili uhićeni za vrijeme nedavnog generalnog štrajka i manifestacija krajem travnja i početkom svibnja, kojima su radnici demonstrirali protiv neprestanog porasta troškova života u Argentini.

»Crkva se ne miješa u vremenito područje, nego naviješta socijalnu nauku, koja proizlazi iz Evanđelja i odnosi se na ovo područje, dajući smjernice za ljudsku i kršćansku orijentaciju društva. Ne može se sumnjati da Crkva favorizira marksizam kad proklamira da bogatstvo treba pravedno razdijeliti ili kad kritizira liberalni kapitalizam ili podržava opravdane težnje radnika« — pišu argentinski biskupi.

Prema pisanju spomenute agencije argentinski biskupi upozoravaju da se država pokušava miješati u stvari koje se tiču Crkve. »Ukoliko građanske vlasti smatraju da je odgojna djelatnost Crkve opasna za javni red, ne bi smjele poduzimati jednostrane inicijative, nego stvari raspraviti s biskupima i tražiti neki sporazum« — pišu biskupi. »Inače vlada riskira

Podatke uzimam iz članka, koji potpisuje Amnesty International u *Idoc* 5—1978, pod naslovom »Diritti dell'uomo e repressione: La denuncia di Amnesty International«, str. 64—67.

3* Usp. LEONE IRACI, nav. Čl., *Idoc* 5—1979, str. 16—21.

Usp. RAFAEL IACUZZI, »Il movimento dei preti per il Terzo Mondo«, *Idoc* 5—1978, str. 40—45.

da opovrgne pravo Crkve da propovijeda objavljenu istinu u svoj njezinoj cjelovitosti sa svim posljedicama.«**

Čini mi se da ta izjava dovoljno govori o pozadini Pueble i želji biskupa da se Crkva ne smatra za sve i u svemu subverzivnom.

Bolivija

Prema popisu stanovništva iz 1950. Bolivija bi imala 2,704.165 stanovnika, koji su najvećim dijelom katolici. Zemlja je proživjela čitav niz državnih udara i sada se na vlasti nalazi vojni režim.*' Prema CELAMU Bolivija ima 5,790.000 stanovnika.

Bolivijski biskupi potiču u svojim dokumentima kršćane da uklanjaju uzroke materijalnih i duhovnih trpljenja, ne tražeći pri tom vlast za sebe. Priznaju razvitak koji je postigla zemlja, ali upozoravaju na opasnost od konzumizma, otvoreno osuđuju nepravednu raspodjelu bogatstva zemlje. Tvrde da se društvena pravda ne može uspostaviti bez poštivanja slobode i sudjelovanja svih društvenih i političkih skupina koje postoje u zemlji. Biskupi su osim toga u više navrata osudili mučenja i političku represiju u zemlji, izjavili su da su solidarni sa siromašnima i onima na rubu društva.

Brazil

Za vrijeme popisa stanovništva koji je proveden 1960. bilo je ondje 70,992.343 stanovnika. Smatra se da je 1977. Brazil imao 112,239.000 stanovnika, od čega 60"/o bijelog stanovništva, 30"/o mješanaca i S"/o crnaca. God. 1970. katolika je bilo 85,472.022. CELAM navodi da ima 109,180.000 stanovnika.

Dvije brazilske stranke koje su na vlasti vode se ideologijom nacionalne sigurnosti, protiv koje su više puta pisali brazilski biskupi osudivši mučenja po zatvorima, masovna zatvaranja i ubojstva.

Biskupi žele da se u Brazilu izgradi pravednije i bratskije društvo, zauzimaju se za prava čovjeka, čija povreda ne može biti opravdana ideologijom o nacionalnoj sigurnosti. Prvi su episkopat koji ustaje protiv te ideologije, upozorivši da se ona s vjerskog stajališta ne može opravdati. U više navrata ustali su u obranu biskupa, svećenika i svjetovnjaka,

" Vijest ove agencije prenosi bilten Radio-Vatikana *Radiogiornale* od 24. 5. 1979.

" Podatke za Boliviju, Brazil, Čile, Dominikansku Republiku, Ekvador, Gvatemalu, Haitc, Honduras, Kolumbiju, Kostariku, Kubu, Nikaragvu, Panamu, Paragvaj, Peru, Porto Rico, Salvador, Urugvaj i Venezuelu uzimam iz slijedećih djela: *Calendario Atlante De Agostini 1979*, Istituto Geografico De Agostini, Novara, listopad 1978, str. 548—773; JUAN DE DIOS ANTOLINEZ SJ, »Parole e fatti della Chiesa in un continente cattolico dipendente e oppresso*, *Idoc* 6—7/1978, str. 16—31; CARLOS ALBERTO LIBANIO CHRISTO, *Diario di Puebla*, Queriniana, Brescia 1979, str. 12—13, 40, 74—75, 152.

koje su vlasti smatrale subverzivnima samo zato što su ustali u obranu siromašnih.

U Brazilu se nalaze u teškoj situaciji Indiosi, kojima višenacionalna društva oduzimaju zemlju. Jedini Indios, koji je trebao stići u Pueblu iz Brazila kao predstavnik svoje rase, nije mogao putovati, jer su mu to zabranile brazilske vlasti.

Čile

Prema popisu iz 1970. Čile je imao 8,853.140 stanovnika. Smatra se da ih je 1976. bilo oko 10 i pol milijuna. Jedna trećina stanovništva je latinskog porijekla, ostalo su mješanci i doseljenici. 89% stanovništva je katoličko. Na vlasti je vojni režim nakon državnog udara od 1973. godine. Biskupi Čilea više puta su tražili slobodu izražavanja, zauzimali se za obranu ljudskih prava, javno su govorili o prisilama koje su vršene nad Crkvom.

U Čileu je aktivna katolička biskupska komisija »Pravda i mir«, koja redovito posreduje u obrani ljudskih prava. Prigodom hapšenja 1. svibnja 1979. zbog incidenata kojih je bilo u zemlji zauzela se ta Komisija i izradila posebno saopćenje, u kojemu je izrazila zabrinutost što je više osoba bilo zatvoreno, što se radnici bore s mnogo problema i što su zatvoreni studenti koji su izrazili solidarnost s radnicima. Komisija je osudila potkazivanja, kao i terorizam.^

Dominikanska Republika

Prema popisu iz 1972. ova zemlja ima 4,304.873 stanovnika, koji su najvećim dijelom katolici. Stanovništvo je 80% sastavljeno od mulata, a 11,5% od bijelaca. Sada je to predsjednička republika. U zemlji je dobro organiziran pastoralni rad.

Ekvador

Prema popisu provedenom 1974. godine zemlja ima 6,480.861 stanovnika, od kojih su 10% latinskog porijekla, 39% su domorodačko stanovništvo, 41% su mješanci s Indiosima i tek 5% crnci i mulati. 90% stanovništva je katoličko. I u ovoj zemlji na vlasti je vojska. CELAM navodi već 7,305.000 stanovnika. Crkva u svemu nastoji zadržati neutralni stav.

Guatemala

God. 1973. imala je Guatemala 5,160.221 stanovnika, koji su 90% katolici. Glavni je proizvod te zemlje kava i njezinim izvozom raspolaže

^8 Ovu vijest donosi Radio-Vatikan u svom biltenu *Radiogiornale* od 12. 5. 1979.

bogati sloj trgovaca. Zemlja ovisi o financijskoj pomoći izvana. Biskupi su u svojim dokumentima više puta pisali o siromaštvu, kroničnoj neishranjenosti i nezaposlenosti u zemlji.

Haiti

Prema popisu od 1971. ova država ima 4,314.628 stanovnika, koji su u 60*/o crnci, 30*/o mulati, a tek 10*/o su bijelci. Svi pripadaju Katoličkoj Crkvi.

Honduras

Prema posljednjem popisu Honduras ima 2,656.948 stanovnika, od čega je 20VO domaćeg stanovništva, 69*/o su mješanci s Indiosima, a tek 2,8*/o kreoli i Evropljani. Crkva je više puta ustala protiv povrede prava čovjeka. Strani kapital kontrolira ekonomiju u zemlji.

Kolumbija

Prema popisu stanovništva iz 1973. zemlja ima 20,794.657 stanovnika, od kojih su 47,8*/o mješanci Indiosa i bijelih doseljenika, 24*/o mulati, bijelaca ima 20*/o, a crnaca *d'lo*. 90% stanovništva je katoličko. Crkva je u ovoj zemlji vrlo duboko ukorijenjena, a hijerarhija je s nekih strana kritizirana kao konzervativna. U nekim krugovima još uvijek živi mit o Camilu Torresu, svećeniku i borcu, koji je ubijen u veljači 1966. u sukobu gerilaca i policije.

Kostarika

Prema popisu iz 1976. tu je 1,993.704 stanovnika, a danas se smatra da ih ima nešto preko 2 milijuna. Stanovništvo je najvećim dijelom latinskog porijekla; to su takozvani kreoli. Veoma malo ima urođeničkog stanovništva, crnaca i mulata. Stanovništvo je najvećim dijelom katoličko.

Od 1948. u toj zemlji više ne postoji vojska, svi imaju socijalno osiguranje, zemlja ima više škola nego policijskih stanica, a analfabetizam se, kažu, kreće negdje između 8 i 13Vo. Razlika u plaćama između bogatih i siromašnih kreće se u omjeru 1 : 8, dok se, na primjer, u Brazilu kreće u omjeru 1 :200! Svi građani nakon završene 18. godine imaju pravo glasa.

Ovu zemlju nazivaju »Švicarskom Srednje Amerike« zbog mira i reda koji postoji u zemlji. Biskupi se u toj zemlji zalažu za solidnost obitelji, za bolji moralni odgoj i čvršće obitelji.

Kuba

Smatra se da je Kuba 1976. imala 9.464.000 stanovnika, koji su najvećim dijelom katolici. Što se tiče Crkve, impresionira podatak, koji se može provjeriti na tabeli koju prilazem, da na Kubi na jednog svećenika dolazi 46.600 vjernika! P. Antolinez smatra da vjernici Kube nisu bili naročito svjesni, niti im je u prošlosti bila posvećena dovoljna pažnja. Kuba ima uglavnom strano svećenstvo. Medellín nije proživljen. Crkva živi već dvadeset godina u šutnji. Prvo pastoralno pismo bilo je iz 1976. i u njemu biskupi pozivaju vjernike da vjeruju u prisutnost i djelovanje Božje u povijesti, te da pročiste svoju vjeru. Napominje da je ova Crkva primjer nesprenosti da se vjera i život integriraju.

Nikaragva

Smatra se da je zemlja 1975. godine imala 2,205.560 stanovnika. 71% su mješanci s Indiosima, 10% bijelci, a tek 5% crnci. Cijelo je stanovništvo katoličko. U zemlji je donedavna vladala diktatura i borbe sa sandinističkim pokretom, koji je pobijedio.

Katolička Crkva na čelu s biskupskom konferencijom u više je navrata ustala u obranu slobode i prava čovjeka. U zemlji djeluje na stotine bazičnih zajednica. Godine 1978. za vrijeme generalnog štrajka Crkva je bila uz radnike. I u posljednje vrijeme podigla je svoj glas protiv krvoprolića u zemlji. Još na početku održavanja konferencije u Puebli, odmah nakon govora Svetog Oca, vlasti su iz Nikaragve istjerale 6 svećenika s motivacijom da se ne drže linije Ivana Pavla II.

Panama

Računa se da je Panama 1975. godine imala 1,678.000 stanovnika, od čega je 10% bijelaca, 52% domorodaca, 27% mješanci s Indiosima, 5% su crnci, a 5% mulati. Stanovništvo je 93% katoličko. Nadbiskup McGrath sam je vodio nacionalnu borbu u pitanju kanala i problema siromaha u zemlji.

Paragvaj

Prema popisu stanovništva iz 1974. ondje ima 2,572.185 stanovnika, od čega je 65% domorodačkog, 30% su mješanci s Indiosima, a ostatak su evropski doseljenici. Gotovo sve stanovništvo je katoličko. Komunistička partija stavljena je izvan zakona.

Peru

Prema popisu iz 1972. Peru ima 13,572.052 stanovnika, koji su najvećim dijelom domoroci (49%), zatim 33% su mješanci s Indiosima,

IŽVo su kreoli, a ima i nešto crnaca i mulata. 75"/o stanovništva je katoličko. Na vlasti je vojni režim i zemlja se bori s teškom ekonomskom Icrizom. CELAM navodi broj od 16,090.000 stanovnika.

Crkva je više puta istupila u obranu ljudskih prava i naglasila da se ona ne mogu žrtvovati za rješavanje sadašnje ekonomske krize, jer sav društveno-ekonomski život postoji zato da služi čovjeku. Biskupi su već nekoliko puta upozorili da se ne mogu podnositi ekonomske mjere koje vrijeđaju osnovna prava čovjeka, napose siromašnih, prisiljavajući ih da žive i rade u nehumanim uvjetima. Crkva je solidarna sa siromašnim slojevima.

Puerto Rico

Prigodom popisa 1970. zemlja je imala 2,712.033 stanovnika, koji najvećim dijelom pripadaju Katoličkoj Crkvi. CELAM smatra da Puerto Rico ima 3,121.000 stanovnika.

Salvador

Prema popisu iz 1974. ta država ima 3,989.567 stanovnika, od kojih su tek 10Vo kreoli, 20"/o domoroci, a najveći dio — 70*/o su mješanci s Indiosima. Stanovništvo je katoličko. Organizacija FAO upozorila je da je Salvador treća zemlja na svijetu po broju gladnih. Godišnji prihod po osobi iznosi 350 dolara. Srednja dob stanovništva je 31 godina. Bogati sloj drži cijelu zemlju pod svojom kontrolom. Od 1971. postoji u zemlji vojni režim, koji se pridržava ideologije o nacionalnoj sigurnosti. Biskup glavnoga grada msgr. Oscar Romero smatra se subverzivnim. Više svećenika bilo je u posljednje vrijeme ubijeno, a isusovce smatraju širiteljima komunizma. U srpnju 1977. godine ekstremna desna organizacija »Guerrera blanca« zaprijetila je smrću 46-orici isusovaca. U svibnju iste godine vlasti su iz Salvadora prognale tri isusovca. Crkva Salvadora ne ustručava se da otvoreno govori o situaciji u zemlji, premda joj je to prouzročilo progone.

Urugvaj

Prema popisu iz 1975. ova zemlja ima 2,758.915 stanovnika. Gotovo sve stanovništvo je bijele rase, s tek 5"/o mješanaca. Najveći dio stanovništva pripada Katoličkoj Crkvi.

Sve do pred 10 godina Urugvaj se smatrao »američkom Švicarskom« i bio je poznat po svom blagostanju i demokratskoj tradiciji. Danas ima po jednog političkog zatvorenika na svakih 400 stanovnika. Po vojnim kasarnama, policijskim centrima i zatvorima nalazi se 7.000 političkih zatvorenika. Kroz zatvore je u posljednjih 6 godina prošlo 50.000 protivnika sadašnjeg režima, petnaest tisuća građana nema poll-

tičkih prava, stotinjak ih je ubijeno pošto su bili mučeni u zatvoru, a isto toliko ih je nestalo već prema uobičajenom sistemu policije u Latinskoj Americi. O Urugvaju je i predsjednik SAD Čarter govorio kao o primjeru povrede prava čovjeka.^ U zemlji su zabranjena neka katolička izdanja, čak i dokumenti biskupa, u kojima se oni zalažu za poštivanje prava čovjeka i traže autonomiju za djelovanje Crkve.

Venezuela

Smatra se da je broj stanovnika u toj zemlji 1977. dosegao 12,737.000. 84"/o stanovništva je katoličko. Značajan uspjeh imala je na posljednjim izborima COPEI, stranka demokršćanske orijentacije.

Crkva u Latinskoj Americi

Osvrt na prilike u kojima živi i radi Crkva u pojedinim zemljama Latinske Amerike nije mogao izostati u prošlom poglavlju, makar je bio kratak i izrađen na temelju podataka koji su mi bili dostupni. Polazeći od jedne do druge zemlje, vidimo da je stanovništvo svih zemalja tog kontinenta, isključivši prilike Antila, duboko katoličko, da uglavnom doseže 90"/o, ako ne i više. U Latinskoj Americi ima vrlo malo pripadnika drugih vjeroispovijesti.

Pa ipak Crkva Latinske Amerike ubrajala se još prije 15 godina u niz Crkava trećega svijeta, kamo odlazi i radi tek jedna petina svećenstva svijeta, koji su po zbivanjima obično na rubu crkvenog života. Još 1971. god. bilo je, na primjer, samo u Španjolskoj 26.954 dijecezanskih svećenika, a u cijeloj Latinskoj Americi 20.855!"

Iz statističkih podataka koje je uoči konferencije u Puebli objavio CELAM i koje donosim na kraju ovog poglavlja vidi se da Latinska Amerika ima 22.705 dijecezanskih svećenika i 23.999 redovničkih, odnosno u svemu 46.704 svećenika u pastoralu. Prosječno na jednog svećenika dolazi 7 tisuća vjernika, točnije 6.988. Njihov rad uspješno upotpunjuje 124.220 redovnica.

U petnaestak posljednjih godina Latinska Amerika sve više postaje protagonistom zbivanja unutar Katoličke Crkve. U toj promjeni, naravno, posebnu ulogu ima biskupska konferencija cijelog kontinenta i vijeće te konferencije CELAM.

Vidi se da kršćani Latinske Amerike postaju svjesni svoga dostojanstva i žele sudjelovati jednako u društvenom, političkom, kao i u crkvenom životu. Tom osvješćivanju i buđenju odgovornosti u posljednje vri-

^o Podatke prenosim iz članka koji je u talijanskom dnevniku // *Giorno* od 12. 2. 1979. objavio RICCARDO CALZERONI, »Urugvaj, il 'gulag* del Sud America«.

*» Spomenuti podatak donosi agencija KIPA na francuskom jeziku 24. 4. 1971.

jeme pridonijela je Crkva, konferencija u Medellinu. kao i konkretno političko stanje na tom kontinentu.*'

Kršćani Latinsike Amerike postali su svjesni da sto milijuna osoba na njihovu kontinentu živi u krajnjoj bijedi usred kršćanske sredine i naroda. Postali su svjesni da su sami za to odgovorni, bilo na nivou cijelog kontinenta, bilo unutar svakog pojedinog naroda, da se povlašteni slojevi svakoga dana sve više bogate usred ostale kršćanske braće, kojoj nedostaje i najosnovnije za život dostojan čovjeka. Ta svijest postajala je iz dana u dan jača i po neki put se pretvarala u izazov i kritiku čak i na račun evangelizatorskog rada Crkve u Latinskoj Americi. Događaji posljednjih godina pokazali su da je Crkva isto tako postajala sve više svjesna da je narod Latinske Amerike duboko kršćanski, ali teško iskorištavani narod, te da će upravo katolici tog kontinenta već krajem ovog stoljeća predstavljati većinu kršćana na svijetu.

Traženje slobode i samostalnosti pod svim vidovima postalo je u ovih nekoliko posljednjih decenija bitan i nezadrživ zahtjev i svijest cijelog kontinenta, pa i njegove Crkve. Danas se cijela Latinska Amerika obraća Crkvi s nadom u ovoj svojoj težnji za slobodom, za koju želi da bude istinska i potpuna.*^ Biskupi razumiju i dijele te težnje svojih naroda. Crkva na tom području nije tek od jučer aktivna, a svijest o toj situaciji izražena je u dokumentu ovim riječima: »Unutar zemalja koje sačinjavaju Latinsku Ameriku podiže se prema nebu sve snažniji i sve potresniji krik, krik naroda koji trpi i traži pravdu, slobodu, poštivanje osnovnih prava čovjeka i naroda.« Konferencija u Medellinu prije više od deset godina ustanovila je to isto ovim riječima: »Milijuni ljudi podižu mukli krik tražeći od svojih pastira oslobođenje, koje ni od kuda ne dolazi.« Krik je u ono vrijeme mogao izgledati mukli. Sada je jasan, sve više raste, nagao je i ponekad prijeti.**

Postoji osim toga u Latinskoj Americi težnja za ujedinjenjem cijelog kontinenta u jednu »veliku latinskoameričku domovinu«, koja bi se imala ostvariti na temelju zajedničkih vrednota, težnji, potreba, poteškoća, nada i želja. Na taj način prevladali bi se uski nacionalizmi, bila bi osigurana autonomija svakog naroda i teritorijalni integritet svake zemlje. To bi pomoglo stvaranju zajedničke svijesti i kulture, radu za čovjeka i izgradnju društva. Latinska Amerika lakše bi ostvarila zadatak koji se pred njom ocrtava u predvečerje tog našeg 20. stoljeća i na koji je ona sigurno pozvana da ga ispuni u svijetu.**

Crkva u Latinskoj Americi svjesna je da je kvasac Evanđelja jedina stvarnost koja je zaista prisutna i djeluje na nivou cijelog kontinenta, koja

" **SORGE**, nav. ci, str. 17—18.

« **Isto**.

Documenti, br. 49, str. 80.

" **SORGE**, nav. ci., str. 18—19.

može okupiti vjernike kao i ljude dobre volje u zajedničkom nastojanju da se ostvari budućnost cijelog kontinenta.*^

Crkva tog kontinenta svjesna je da mora pripremiti kršćane Latinske Amerike na treći milenij, u kojem će oni imati odlučujuću ulogu. U toj pripremi važnu etapu predstavljaju dva dosadašnja zasjedanja Biskupske konferencije Latinske Amerike, ono u Medellinu i ovo nedavno u Puebli.

Od Medellina do Pueble

Prva konferencija latinskoameričke biskupske konferencije bila je jedva zapažena. Održana je gotovo slučajno za vrijeme Međunarodnog euharistijskog kongresa, koji je 1955. bio održan u Rio de Janeiru. Budući da su se na tom kongresu našli okupljeni biskupi Latinske Amerike, iskoristili su priliku da raspravljaju o konkretnoj situaciji na tom kontinentu. Tako je nastala toliko poznata ujedinjena Biskupska konferencija Latinske Amerike, čija važnost neprestano raste, ne samo za Latinsku Ameriku nego i za cijelu Crkvu, koja postaje primjer i pokretač u suvremenom kršćanstvu. U vrijeme održavanja te prve konferencije unutar Crkve na latinskoameričkom kontinentu prevladavaju problemi u vezi s potrebnim strukturalnim reformama uz pomoć kojih bi se što prije riješile nepravde i nerazvijenost.

Na tom sastanku dobili su kršćani Latinske Amerike poticaj da rade na socijalnom području u skladu s odredbama crkvenog Učiteljstva. Mnogo se govorilo o »socijalnom apostolatu«. Osnovan je CELAM, Latinskoameričko biskupsko vijeće (koje treba razlikovati od Biskupske konferencije Latinske Amerike). Glavni su zadaci CELAMA da proučava probleme Crkve u Latinskoj Americi, da usklađuje djelovanje mjesnih Crkava i da priprema nove konferencije latinskoameričkog episkopata.*^

Ta prva konferencija održana je u času kada su svijet, Latinska Amerika i Crkva proživljavali nagle promjene, kada su se lomile ustaljene ravnoteže, a sve više se širila svijest da se bijeda i siromaštvo mogu nadvladati i da ih nitko nije zaslužio. Katolici intenzivno proživljavaju ideje II vatikanskog sabora, ostvaruju ih u zajedništvu, povezuju vjeru s potrebama društvenog i političkog života. Na sastanku CELAMA 1966. u Mar del Plati, u Argentini, biskupi se sve više suočavaju s teškim problemima kontinenta, upozoravaju na dramu svih onih koji su gurnuti na rub društva. Polagano se pomaljavaju kontradikcije i ograničenja postojećih političkih sistema na cijelom kontinentu.*^

« Isto.

Podatke uzimam iz priopćenja Radio-Vatikana *Comunicazione della Redazione Centrale* br. 101, koji su u okrnjenom obliku bili objavljeni po nekim časopisima.

" Usp. kratak nepotpisani uvod — »Breve introduzione storica«, koji se nalazi u *Idoc* 1978, br. 6—7, str. 3.

«» Isto.

Zemlja ili biskupska konferencija	Svećenici		U svemu svećenika	Stanovnika na jednog svećenika	Bogoslova	Redovnica	Crkvenih jurisdikcija	Župa	Broj stanovnika 1975—1976.	Mogući broj stanovnika 1980—1985.
	Dijecezanski	Redovnički								
Antili	204	639	843	7.019	51	1.115	16	483	4.964.000	6.000.000
Argentina	2.304	2.775	5.079	5.018	636	12.530	56	1.992	25.720.000	30.107.000
Bolivija	217	605	822	6.671	186	1.605	18	434	5.790.000	6.456.000
Brazil	5.146	7.545	12.691	8.546	2.267	38.517	217	6.035	109.180.000	125.503.000
Čile	732	1.306	2.038	5.157	442	3.568	25	784	10.450.000	12.540.000
Dominikanska republika	108	394	502	9.735	129	1.276	6	190	4.840.000	6.300.000
Ekvador	593	758	1.351	4.635	157	8.074	22	915	7.305.000	8.473.000
Gvatemala	191	475	666	7.510	245	971	13	400	6.260.000	8.103.000
Haiti	199	204	403	12.254	87	1.011	7	187	4.584.000	5.988.000
Honduras	84	136	220	7.703	23	319	6	163	3.040.000	3.557.000
Kolumbija	3.070	2.060	5.130	4.662	1.259	18.123	58	2.300	24.718.000	33.861.000
Kostarika	257	126	383	5.053	103	885	5	145	2.010.000	2.961.000
Kuba	104	94	198	46.600	69	208	6	227	9.528.000	11.019.000
Meksiko	6.819	2.561	9.380	5.848	2.651	23.377	69	3.286	62.329.000	67.288.000
Nikaragva	107	184	291	7.483	48	693	6	176	2.330.000	3.347.000
Panama	71	194	265	5.422	34	429	6	127	1.720.000	2.254.000
Paragvaj	171	267	438	5.638	88	802	11	236	2.720.000	4.121.000
Peru	860	1.370	2.230	6.940	402	4.395	42	1.172	16.090.000	21.612.000
Puerto Rico	222	465	687	4.252	94	1.405	5	240	3.121.000	4.000.000
Salvador	193	201	394	9.609	75		6	220	4.110.000	5.907.000
Urugvaj	206	395	601	4.992	47	1.432	10	216	3.100.000	3.377.000
Venezuela	847	245	2.092	6.058	206	3.485	27	903	12.361.000	17.546.000
U SVEMU	22.705	23.999	46.704	6.988	9.300	124.220	637	20.828	324.270.000	390.320.000

O
 C:
 o
 o
 o
 r
 U.
 2
 11
 3.

Druga konferencija veoma je poznata. Održana je u kolovozu 1968. u Medellinu. Pavao VI., koji je za tu prigodu došao u Kolumbiju i otvorio zasjedanje, nazvao ju je »pravim povijesnim spomenikom latinsko-američke Crkve«. Na tom zasjedanju »Crkva je pozvana da služi svim ljudima, osobito onima najsiromašnijima, da bude angažirana i siromašna Crkva, kvasac i začetnik nastojanja oko uspostavljanja društvene pravde, po kojoj će se narodi Latinske Amerike osloboditi situacija grijeha i nasilja, koji koče njihov cjeloviti razvoj.«^{*^}

Vodeći brigu o znakovima vremena, biskupi su u Medellinu ustvrdili da u mnogim zemljama Latinske Amerike vlada nepravda, koja se može nazvati institucionaliziranom nepravdom, nepravdom protiv osnovnih čovjekovih prava. Upozorili su da se strpljivost naroda, koji godinama podnosi teške životne prilike, više ne smije zloupotrebljavati.

Nikad u povijesti Crkve episkopat jednog cijelog kontinenta — ne neki mali skup biskupa — nije učinio tako radikalni izbor u korist iskorštenih. Nikada do sada odluka jedne biskupske konferencije nije tako upekla vladajuću klasu u mnogim zemljama i bila ujedno autokritika nad stavom što ga je u prošlosti zauzimala crkvena hijerarhija. Medellin se pretvara u poruku nade, u program za obnovu, on otvara nove prostore za djelovanje i razmišljanje.^{^**}

Konferencija u Medellinu poznata je osim toga po svojim dokumentima, po zaokretu u pastoralnom radu, koji se usmjerava na mase i jer je konferencija uočila da je najbitniji problem Latinske Amerike pitanje siromaštva.

U skladu s dokumentima Medellina, u ovih deset godina, mnogi su kršćani prekinuli veze s dominantnim klasama i dali se na rad za niže slojeve svojih naroda. Mnogi biskupi oslobodili su se svojih sjajnih palača, skupog odijela i aristokratskih običaja, te počeli živjeti bliže narodu i našli se zato na indeksu totalitarnih režima.^{^^}

Stotine svjetovnjaka, svećenika i redovnika krenulo je među puk i zato su bili zatvarani, mučeni i ubijani. Mnogi su dali život za druge. Da je Medellin neka osoba, odavno bi ga već strijeljao neki od totalitarnih režima Latinske Amerike. Mučitelji su, naime, zatvorenike bezbrojno puta pitali po zatvorima tko je taj Medellin koji je napisao tolika i tako subverzivna djela ... S Medellinom je započela u mnogim zemljama Latinske Amerike kriza u odnosima Između Crkve i države.^{^^}

U Medellinu je Crkva shvatila u kojem obliku mora biti prisutna u latinskoameričkom društvu, koje se mijenja, što mora poduzeti da bi odgovorila na zahtjeve za slobodom, pravdom i emancipacijom ljudi svo-

" Usp. *La civiltà cattolica* od 17. 2. 1979. Editoriale: *Giovanni Paolo II messaggero del Vangelo nell'America Latina*, str. 315.

Isto kao pod br. 47.

" LIBANIO CHRISTO, *Diario di Pnella*, str. 15—17.

" Isto

ga kontinenta. Pod utjecajem koncilске konstitucije »Gaudium et spes« i enciklike »Populorum progressio« ona se opredijelila za siromašne i za oslobođenje.^* To oslobođenje bilo je shvaćeno kao cjelovit razvitak čovjeka i svih ljudi, kao humani i religiozni rast, kao princip zrenja i kolektivne integracije, kao odgovornost u izgradnji novog društvenog reda. To oslobođenje nije išlo za iskrivljavanjem kršćanske poruke, nije se željelo svesti samo na uske socijalne, političke, ekonomske i kulturne dimenzije, iako je nametalo Crkvi potrebu da se ne ograniči samo na religiozno područje, otuđujući se od čovjekovih vremenitih problema.^*

Opredjeljenje Medellina za siromahe nije bio neki klasistički izbor, već izbor učinjen u ime bratstva i kršćanske ljubavi, izbor koji je imao voditi konkretnoj solidarnosti, radu i zauzimanju za pravedniji svijet. U tom zauzimanju protiv socijalne nepravde, potlačivanja siromašnih, u radu za radikalni preobražaj društveno-ekonomskih struktura došlo je u gotovo svim sredinama do sukoba s vlastima. Zbog toga je u Latinskoj Americi bilo od Medellina do Pueble zatvoreno 800 svećenika, a mnogi su bili mučeni i ubijeni.^

Dvije glavne odluke Medellina — braniti prava siromaha i energično otkrivati nepravde — bile su u nekim slučajevima toliko apsolutizirane da je zbog toga i sama poruka Konferencije u Medellinu bila iskrivljena, da su nastala i teška doktrinalna i pastoralna zastranjenja. Ponegdje je rezultat bio taj da je Crkva bila izjednačena s pokretačem društvenih promjena. Po tumačenju Evandjelja u svjetlu marksizma bilo je često puta evangelizatorsko poslanje izjednačeno s revolucionarnim djelovanjem, bilo je shvaćeno kao sukob i klasna borba. Takve teze i tendencije još uvijek postoje u nekim krugovima u Latinskoj Americi.^"

Treba isto tako priznati da je Crkva u ovih deset godina nakon Medellina mnogo učinila na području socijalne pravde, kao i za obranu i promociju ljudskih prava na cijelom kontinentu. Ona je postala najdjelotvornija snaga za nenasilno mijenjanje prilika, čime je izazvala Jaku opoziciju, koja se u nekim zemljama pretvorila u otvoreni progon.^'

U tih deset godina nakon Medellina mnogo se toga u Latinskoj Americi promijenilo. Vrijeme previranja i otvorene kontestacije prošlo je. Događaji koji su slijedili prisilili su sve da vide kako su zapravo bili krhki temelji zanosa i optimizma, jer su prilike postajale sve složenije. Postupno se među biskupima i svećenstvom počela opažati neka određena umjerenost. Pred konferenciju u Puebli Crkva je iznijela čitav niz problema, koji su bili još i teži nego prije deset godina. Tako se siromaštvo

53 Usp. članak GIAN FRANCA SVIDERCOSCHIJA .Diario di Puebla« u knjizi *Puebla U messaggio della speranza*. Edizioni Logos, Roma 1979, str. 36.

Isto.

=5 Isto, str. 37.

5» Isto.

" *Civiltà cattolica* od 17. 2. 1979, str. 315.

u Latinskoj Americi još više proširilo, a društvene razlike naglasile. Revolucije koje su se zbile u Latinskoj Americi nisu nikada bile socijalne, nego političke, nisu nikad predale vlast novim društvenim klasama, nego su uvijek stvarale nove naoružane skupine, koje su razgrabile vlast i značile jačanje militarizma.^

O situaciji uoči Pueble biskupi govore u svom »Radnom dokumentu«, koji im je poslužio kao temelj za raspravljanje na konferenciji: Latinska je Amerika bogat kontinent, ali njezino je bogatstvo u rukama malobrojnih, iskorištavaju ga strana, najčešće sjevernoamerička poduzeća, koja mogu investirati sredstva u zemljoradnju i u rudarstvo. Postoji velik jaz između bogataša koji žive u bezobzirnom luksuzu i bijede iskorištavanih. U svim zemljama vlada teška inflacija. »Najveći dio stanovništva ne može zadovoljiti svoje osnovne potrebe za stanom, hranom, zdravljem, odgojem i ne može planirati svoju budućnost« — pišu biskupi u »Radnom dokumentu« (broj 85). Indiosima su novi doseljenici i više-nacionalna društva oduzeli zemlju. Afro-Amerikanci zajedno s Indiosima žive na rubu društva i siromašni su među siromašnima. Žene se teško iskorištavaju. Radnici dobivaju minimalne nadnice i prijete im uvijek opasnost da ostanu bez posla. U »Radnom dokumentu« (br. 96) biskupi izričito govore »da zbog zloupotrebe vlasti u Latinskoj Americi vlada povreda prava na ekonomskom i socijalnom, kao i na političkom i pravnom području.«'^ Očita je svijest biskupa uoči zasjedanja konferencije u Puebli da se Latinska Amerika nalazi na prekretnici svoje povijesti.

Želim posebno upozoriti na dvije pojave karakteristične za razdoblje od Medellina do Pueble.

Prva je pojava takozvana »narodna Crkva«, koja nije uvijek opozicija prema institucionalnoj Crkvi, prema hijerarhiji, nego je posljedica opredjeljenja za siromašne slojeve, u čemu nisu aktivni samo svećenici, svjetovnjaci, nego i biskupi. Radi se o Crkvi koja je sastavljena od siromaha i »klasna« je tek utoliko što se definitivno postavila na stranu naroda, koji želi zaštititi od tlačenja. Tu »narodnu Crkvu« na vidljiv način predstavljaju bazične zajednice, koje u Latinskoj Americi imaju drugo značenje nego u nekim sredinama u Evropi, one ne znače uvijek drobljenje velike zajednice u male. U Latinskoj Americi one okupljaju raspršene kršćane.""

U Puebli su biskupi zaključili da su bazične zajednice pomogle Crkvi da otkrije evangelizatorske darove siromaha. One pomažu da se raz-

=8 SVIDERCOSCHI, nav. čl., str. 37.

SS *Civiltà cattolica* od 17. 2. 1979, str. 314—315.

Usp. članak P. RICHARD, »La Chiesa nasce dalle lotte del popolo«, *Idoc* 1978, br. 6—7, str. 102—112.

" *Documenti*, u *Puebla-Documenti*, Emi, Bologna 1979, br. 911, str. 337.

viju dublje međuljudske relacije, da se bolje prihvaća riječ Božja i ostvaruje razmišljanje nad stvarnošću u svjetlu Evandjelja. Biskupi se vesele što se one šire jer predstavljaju nešto specifično za Crkvu Latinske Amerike i njezina su nada.*^ U vremenu Medellina bile su tek u svom začetku. U ovih deset godina umnožile su se brojem i zrelošću. U zajednici s biskupom, kako je to tražio Medellin, one su se pretvorile u oslonac evangelizacije i u djelatnike oslobođenja i razvitka."* U tih deset godina biskupi su uvidjeli njihovu važnost za širenje Blage vijesti, priznaju vrijednost njihova konkretnog iskustva i osjećaju se pozvani da potiču njihovo razvijanje i zajedništvo s Pastirima.®* Crkva je za njih šira struktura, u koju se moraju životno uključiti, da se ne bi degenerirale u organizacijsku anarhiju ili u zatvoreni sektaški elitizam.*^ One su stanice veće zajednice. Crkve. Kršćani ujedinjeni u bazične zajednice jačaju svoje prijanjanje uz Krista, ostvaruju evanđeoskiji život usred naroda i žigošu egoistične i konzumističke pojave u društvu, surađuju u izgradnji novog društva i »civilizacije ljubavi«.*' Osnovne zajednice su izraz ljubavi Crkve prema siromašnom narodu i izraz sudjelovanja Crkve u preobražaju svijeta.*®

Druga pojava, koja je karakteristična za razdoblje između Medellina i Pueble jest teologija oslobođenja. Nažalost, nedostatak vremena i prostora ne dopušta mi neku dublju analizu, iako bi teologiji oslobođenja trebalo posvetiti više pažnje.

Teologija oslobođenja zapravo je cijeli teološki pokret, koji nije u sebi previše jedinstven, jer unutar njega postoje ekstremne tendencije, kao, na primjer, one tendencije koje predstavljaju H. Assmann i P. Richard, pa umjerenije struje G. Gutierrez i S. Galilea. Prema vlastitoj tendenciji te struje različito tumače iste bitne pojmove ove teologije. Tako bitni pojam »oslobođenja« za jedne znači na prvom mjestu oslobođenje od grijeha, a onda oslobođenje od društvenih zala i od ekonomskog iskorištavanja. Za druge se svodi samo na socijalno i političko oslobođenje, koje treba, ako je to nužno, ostvariti i kroz nasilnu revoluciju. Zato treba govoriti ne o »teologiji«, već o »teologijama« oslobođenja, a sud koji se o njima donosi mora voditi brigu o tim razlikama. Tako često posve negativna ocjena nad nekima od tih teologija ne bi smjela značiti ujedno i osudu cijeloga pokreta. Postoje, naravno, i opasnosti kojima se teologije izlažu iako u različitoj mjeri. Prvu opasnost za njih sigurno

Isto, br. 447, str. 227.

8= Isto, br. 56, str. 82.

^ Isto, br. 90, str. 94.

" Isto, br. 160, str. 122.

«« Isto, br. 489, str. 230.

" Isto, br. 490, str. 230.

88 Isto, br. 491, str. 230.

predstavlja pribjegavanje marksističkoj analizi i revolucionarnoj praksi. Opasnost predstavlja i pretjerana politizacija vjere i težnja da se kršćanski angažman gotovo sasvim svede na socijalno i političko djelovanje. Opasnost je i prikazivanje Krista uglavnom kao političkog osloboditelja, štoviše, kao revolucionara i subverzivne ličnosti. Opasno je svoditi kršćanstvo na poruku i praksu oslobođenja potlačenih i iskorištavanih, ostavljajući po strani nadnaravni i religiozni karakter kršćanstva. No teologija oslobođenja postavila je pred latinskoameričku Crkvu problem smisla kršćanstva i poslanja Crkve. Zadatak je Crkve evangelizirati. Ali što znači evangelizirati u sadašnjoj konkretnoj situaciji u Latinskoj Americi?«⁹

Na to pitanje odgovorio Je svojim interventima Sveti Otac, kao i biskupi svojim dokumentom u Puebli.

Značenje putovanja Ivana Pavla II. u Pueblu

Papino putovanje u Latinsku Ameriku nazvano je pravom enciklikom. Ono je otkrilo njegov karakter, širinu kulture i jasni program pontifikata, podiglo Je i najrazličitije sudove, koje želim prikazati u drugom dijelu ovog poglavlja. Putovanje Ivana Pavla II., koje je započelo 25. siječnja i završeno 1. veljače, bilo Je obilježeno nevjerojatnom dinamikom govora, susreta i oduševljenja masa. Papa je prošao nekoliko desetaka tisuća kilometara, posjetio 7 velikih gradova. Izgovorio 36 većih i unaprijed pripremljenih govora i još dvadesetak improviziranih. Vidjelo ga je preko 20 milijuna osoba, a cijelom putovanju posvetili su veliku pažnju tisak, televizija i radlo-stanice cijeloga svijeta.

Uoči polaska u Latinsku Ameriku Papa Je svoje putovanje nazvao »hodočašćem vjere«,“ a za vrijeme generalne audijencije, dan uoči polaska, nastavljanjem tradicije koju je započeo Pavao VI.”[^]

Na povratku govori o tom putovanju kao o služenju latinskoameričkoj Crkvi. Naime u govoru, koji Je 4. veljače u podne održao na Trgu svetoga Petra, pošto se vratio iz Meksika, Sveti Otac je četiri puta spomenuo riječ »služenje«: govori o »svome služenju«, dva puta, zatim o »služenju Crkvi« i o »Papinom služenju«. Prigoda za to služenje je konferencija latinskoameričkih biskupa.”[^]

No o kakvom se služenju radi? Papa često govori o »Petrovu služenju« i čini mi se da Je malo novinara uočilo što Papa pod time misli. Neka mi bude dopušteno da iznesem vlastito uvjerenje stečeno na temelju proučavanja govora Ivana Pavla II. od početka njegova pontifikata

Usp. *Civiltà cattolica* od 17. 2. 1979, str. 316.
’» *L'Osservatore Romano*, Vatikan, 26. 1. 1979.
” Isto, 25. 1. 1979.
” Isto, 5—6. 2. 1979.

pod Petrovim služenjem Papa smatra nastojanje oko jedinstva Crkve i on primarno zbog toga polazi u Latinsku Ameriku. Papa Wojtyła formirao se unutar poljskog episkopata, koji je poznat po svome jedinstvu, kojim daje sigurno vodstvo mjesnoj Crkvi i ujedno dobiva duhovnu snagu za vlastito djelovanje.

Do sličnog zaključka došao je jedino teolog pater Felix Pastor, profesor na Gregorijani, koji smatra da je Papa svojim putovanjem u Latinsku Ameriku otklonio opasnost loma, koji je prijetio latinskoameričkoj Crkvi i naglasio temeljni princip prijanjanja te mjesne Crkve općoj Crkvi.'s

Papa je to učinio svojom prisutnošću, kao i svojim interventima. No što je zapravo prijetilo jedinstvu Crkve u Latinskoj Americi? Sigurno da se ne radi o jednom ili drugom elementu, nego o čitavom nizu poimanja, čija je pozadina reduciranje Kristove poruke, pribjegavanje revolucionarnoj praksi i marksističkoj analizi konkretne stvarnosti u traženju zala koja muče Latinsku Ameriku unutar kapitalističkog sistema.* Budući da smatraju da je izvor svih nevolja kapitalistički sistem, koji vlada u Latinskoj Americi, mnogi kršćani su uvjereni da je bitni zadatak Crkve, ako se zaista želi zauzeti za oslobođenje latinskoameričkih naroda, borba protiv kapitalizma i kapitalističkih režima i uspostavljanje novog, nekapitalističkog društvenog uređenja. Naravno da iz toga proizlaze dva pitanja: koji sistem uspostaviti i kojim ideološkim i praktičnim sredstvima? Budući da je Crkva u svojoj socijalnoj nauci osudila liberalistički kapitalizam jednako kao i marksistički kolektivism, ponudila je treći put, shvaćen kao skup principa koji bi bili obilježeni sudjelovanjem, solidarnom i personalizmom. Ne radi se o nekom trećem, unaprijed izrađenom ekonomskom sistemu, nego bi personalizam, solidarnost i sudjelovanje trebali karakterizirati i biti temelj svakog ekonomskog djelovanja. Mnogi kršćani Latinske Amerike odbacuju tu mogućnost i smatraju je pokušajem da se reformira kapitalizam, a ne da se on stvarno nadvlada. Jedini izlaz vide u socijalizmu. Kao praktično sredstvo za nadvladavanje kapitalizma ne vide socijalnu nauku Crkve, za koju smatraju da ostaje ukliještena u kapitalističku logiku, nego klasnu borbu i revoluciju, što, naravno, predstavlja opasnost za kršćanstvo u Latinskoj Americi.'^

Svjestan te opasnosti, Ivan Pavao II. u svojim interventima inzistira na trajnoj vrijednosti crkvene socijalne nauke, a za »oslobođenje« govori da se ne može svesti samo na ekonomsku, političku, socijalnu i kulturnu dimenziju. Obraćajući se biskupima Latinske Amerike na početku zasjedanja u Puebli, Papa jasno kaže da Crkva želi da bude slo-

" *Jornal do Brusii*, Rio de Janeiro, 11. 2. 1979.

* *Civiltà cattolica* od 17. 2. 1979, str. 319—320.

" Isto

bodna pred suprotnim sistemima, da bi se mogla opredijeliti samo za čovjeka. Čovjek, stvoren na sliku i priliku Božju, čovjek koji ima pravo ne samo »imati, nego i biti nešto više«, taj čovjek je jedino za što se Crkva opredjeljuje u svome poslanju usred ovoga svijeta. To njezino opredjeljenje znači širiti istinu o čovjeku, koja proizlazi jedino iz istine o Kristu, a ne iz istine o »subverzivnom Nazarećaninu«, političaru, revolucionaru, ne samo nekom proroku, nego iz istine o Sinu Božjemu, koji je sišao na zemlju da bi donio poruku ljubavi, mira i pomirenja, a ne poruku mržnje i nasilja."''

Iz te temeljne istine proizlazi i istina o Crkvi, ne o Crkvi koja bi se svodila samo na društveno-političku djelatnost, nego o Crkvi koja je sakrament i tijelo Kristovo. Njezino područje rada je čovjek. I to je zapravo velik zaokret u odnosu prema prošlosti. Kroz vjekove se Crkva znala često ograditi od političkih sistema tek u onoj mjeri u kojoj su ti sistemi bili impostirani protiv nje ili izvan njezina pokroviteljstva. U konkretnoj situaciji Latinske Amerike Crkva se kroz riječi Ivana Pavla II. odvajala od svih političkih sistema koji bi se željeli na nju osloniti, njome se okoristiti ili je kontrolirati i usmjeriti prema svojim ciljevima. Papin govor otvorio je put posve samostalnom kretanju Crkve na tom kontinentu. Crkvi ne treba pribjegavati ovim ili onim sistemima da bi ljubila čovjeka, da bi ga branila i surađivala u njegovu oslobođenju. Ivan Pavao II. jasno kida s vremenitom vlašću, a opredjeljuje se za obranu dostojanstva i prava ljudske osobe.'''

Papa je biskupima naglasio da su mu poznati problemi s kojima se bori Latinska Amerika, gdje bogati postaju sve bogatiji na račun siromašnih, koji su sve siromašniji. No ujedno ih je upozorio da se čuvaju iluzije da će se taj ustaljeni mehanizam moći izmijeniti tek na temelju ekonomskih principa. Postoje, naime, i etički principi, a to su zahtjevi pravde, zapovijed ljubavi. Prvo mjesto treba dati moralnim vrednotama, svijetu duha, svemu onome što donosi autentična istina o čovjeku."''

Crkva povezuje širenje Evanđelja s radom na promicanju čovjeka. Jedno bi bilo nepotpuno bez drugoga. Govoreći biskupima u Puebli, Papa nije negirao vrijednost političkog djelovanja, ali je naglasio da je to zadatak i područje djelovanja svjetovnjaka. Zadatak biskupa i svećenika je evangelizirati, navlještati volju Božju i kada se radi o zahtjevima koje postavlja pravda, ljudsko dostojanstvo i čovjekova prava. Kad se radi o evangelizaciji, za Ivana Pavla II. najvažnija je istina Isus Krist, kojega treba propovijedati u cjelini. Druga je Istina Crkva, koju je utemeljio Isus Krist kao zajednicu života, ljubavi. Istine, kao tijelo, kao sakrament u kojemu živi punina božanstva. Treća istina koju treba navlještati je istina o čovjeku, toliko važna u vremenu kad se šire toliki humanizmi.

SVIDERCOSCHI, u knjizi *Puebla, il messaggio della speranza*, str. 43—46..
" Isto.
Isto.

kad se čovjek s tjeskobom pita o svom identitetu i sudbini. Crkva posjeduje istinu o čovjeku i dužna ju je propovijedati pred tolikim drugim humanizmima, čiji pogled često ostaje zatvoren ekonomskim, biološkim i psihološkim okvirima. Na taj način Crkva najbolje služi čovjeku. Ta istina o čovjeku temelj je socijalne nauke Crkve, kao što je temelj istinskog oslobođenja. Po istini koju Krist izriče čovjek prestaje biti biće podvrgnuto samo ekonomskim i političkim procesima, pa ti procesi postaju njemu podvrgnuti i on njima vlada.

Istina koja dolazi od Boga oslobađa čovjeka. Ona je jedini temelj za ozbiljnu praksu. U njezino ime Papa odbacuje sva druga tumačenja i prakse. Sadašnji čas povijesti čovječanstva traži da se propovijeda cjelovita istina o Isusu Kristu, traži živo prenošenje vjere i poruke spasenja. Crkva želi čovjeku otvoriti sve one neizmjerne prostore, koje mu je Bog svojim otkupljenjem osigurao.

Papini interventi u Latinskoj Americi ne mogu se nikako nazvati interventima protiv Medellina. Prema ocjenama većine promatrača oni su na liniji Medellina, ali ujedno vode brigu i o novonadošlim problemima u novom kontekstu u Latinskoj Americi. Prije deset godina evangelizacija je bila promatrana više u svojoj socijalnoj dimenziji. Danas je uzet u obzir i moment osobnog obraćenja. To može izgledati utopija, ali može isto tako značiti i pravu moralnu i socijalnu obnovu. Ako se u ljudskom srcu ne ostvari obnova, neće se ni u ljudskom društvu nikad ostvariti nikakva istinska revolucija.®"*

Papa je u Puebli sve pozvao na vjernost Evandjelju i tradiciji Crkve. Svojim interventima nije želio zakočiti nastojanja kršćana Latinske Amerike oko veće pravednosti na cijelom kontinentu, nego je tom njihovom djelovanju dao solidan temelj, pokazao je put kojim treba krenuti da se rad za pravdu i ljudsku promociju siromaha i svih potlačenih u Latinskoj Americi ne pretvori u nove oblike nepravde, tlačenja i robovanja. Taj autentični put pokazuje kršćanima Evandjelje i socijalna nauka Crkve, koja nastaje kroz čitanje Evandjelja u svjetlu znakova našega vremena. Svojim nastupima u Latinskoj Americi Ivan Pavao II. učinio je veliku uslugu siromasima i potlačenima na cijelom kontinentu. Ali ne samo njima, nego i siromasima Afrike i Azije, kao i kršćanima ostalih kontinenata, jer su problemi o kojima je govorio u Puebli uglavnom općeniti. Tri velike istine o kojima Papa govori, istine o Kristu, Crkvi i čovjeku, posvuda su danas dovedene u pitanje iako na različite načine. Zato će Papini govori u Latinskoj Americi biti još dugo aktualni i imat će sveopći domet.®'

Biskupi okupljeni u Puebli nazvali su govor Svetog Oca jasnim, točnim i orijentacijskim. Vidjeli su u njegovim riječima doktrinalne tvrd-

Civiltà cattolica od 17. 2. 1979, str. 317—319.
8» SVIDERCOSCHI, nav. dj., str. 48.
" *Civiltà cattolica* od 17. 2. 1979, str. 322.

nje i pastoralne upute, korisne za Konferenciju i za buduće zadatke Crkve u Latinskoj Americi. Takav pozitivan sud nad Papinim riječima izrekli su oni koji su odgovorni za evangelizaciju na latinskoameričkom kontinentu. U isto vrijeme podigla se u krugovima zapadnih novinara polemika i posebno je govor u Puebli nazvan konzervativnim i integralističkim. U takvim sudovima bili su najodlučniji novinari iz Evrope, kojima su problemi Latinske Amerike najmanje poznati.

Najaktivniji u toj hajki na Papin govor u Puebli bio je lijevo orijentirani talijanski tisak. Zatečen neobičnim izborom, taj je tisak već prije započeo sistematski rad na umanjivanju ugleda Ivana Pavla II. Jasno je da je mnoge krugove u Italiji od prvoga dana smetao interes za novog Papu i mnoštvo vjernika na Trgu svetog Petra, koje je premašilo sve one brojeve koji su zabilježeni u Svetoj godini. Mnogima je jako išla na živce njegova aktivnost i izlaženje iz Vatikana, pa je i zbog toga pravljeno niz poteškoća, a Papi su davani savjeti da ipak malo više miruje. Papine jasne riječi, nedvoznačni stavovi i neposredni kontakti s ljudima izazvali su uskoro zid nepovjerenja. Bilo je potrebno započeti demoliranjem njegova lika i uz pomoć pojedinosti iz privatnog života, slika i ostalog na brzinu nabavljenog materijala umanjiti ugled koji je sve više rastao. Smeta taj čovjek od krvi i mesa. Bolja bi bila neka plastična lutka. Međutim, oko tog Pape, koji je došao iz sredine gdje je Crkvi godinama bio stavljan flaster na usta, mnoštvo je raslo. Trenutno je rad na demoliranju zaustavljen, jer nije izazvao nikakav učinak i jer je talijanska ekonomija, napose rimska, dobila od mnoštva koje dolazi u Rim pravu transfuziju svježe krvi, u kojoj teku dolari, marke i ostala vrijedna valuta, koju ne bi odbila nijedna ras; klimana ekonomija.

Nije čudno što je u istim krugovima Papino putovanje u Latinsku Ameriku nazvano »definitivnim testom«. I nakon govora u Puebli igra Je započela: lijevo orijentirana *Repubblica* nazvala je Pueblu »izgubljenom prilikom«, a Papin nastup »pogrešnim«. Članke je potpisivao don G. Baget Bozzo, koji je napokon sve skupa ocijenio kao tešku »duhovnu nesreću«.

Najljeviji *Manifesta* nazvao je Papu »neizlječivim reakcionarom«, a padali su sudovi i na račun televizije, koja je u Italiji tom putovanju dala dosta prostora i zato je bila nazvana »filijalom Radio-Vatikana«.

Umjereniji krugovi pokušali su reći da Ivana Pavla II. ipak nitko ne može optužiti da on želi da Crkva bude monopol bogataša, a za sirotinju tek opijum naroda. Naravno da je katolički orijentirani tisak obilno i pozitivno Izvještavao o zbivanjima u Puebli.

Zanimljiv sud o putovanju Ivana Pavla II. Iznio je tih dana kritički *Messaggero*, koji velik uspjeh toga putovanja pripisuje karizmama

La Repubblica, 30. 1. 1979.
^ *La Stampa*, Torino, 4. 2. 1979.
^ *Messaggero*, Roma, 6. 2. 1979.

Papine osobe, ali i činjenici »da je u sadašnjem povijesnom trenutku potreba za Crkvom ponovno veoma jaka. Usred krize ideologija religija daje svojim sljedbenicima javnu i privatnu sigurnost«. Na taj način taj talijanski dnevnik tumači privlačnost papinstva, koje oko sebe u liku Pape Wojtyła okuplja mase.

Zanimljiva opažanja iznio je francuski tisak. Tako je *Figaro* primijetio da je Papa ovim putovanjem želio naglasiti važnost koju Katolička Crkva pridaje latinskoameričkom kontinentu. Između putovanja Pavla VI. i Ivana Pavla II. politički i psihološki kontekst u Latinskoj Americi jako se promijenio, a metoda gerilskog rata posve je propala. Veliku novost predstavlja u Papinim govorima odlučnost kojom se obraća svim kategorijama, odbacuje kriva tumačenja Evanđelja i političke instrumentalizacije. Taj Papa, kojega je nemoguće politički klasificirati, pokazao se čovjekom duboke vjere, spremnim da se suoči s vlastima, apostolom koji ne oklijeva udariti šakom po stolu i ojačati sve one koji sumnjaju i oklijevaju.®^

Pariški *Le Monde* primjećuje da je Papa na svom putovanju osudio nasilja ma s koje strane ona dolazila, naglasio je da su promjene potrebne a da nije izgovorio riječ »revolucija«.®*

Paris-Match je tada pisao da se već odavno nije čulo da Papa tako jasno govori o poštivanju čovjeka, o potrebi jedinstva Crkve kroz vjernost tradiciji i cjelovito oslobađanje čovjeka. Pavao VI. krenuo je na početku svoga pontifikata u Palestinu, a Ivan Pavao II. u Novi svijet. Sveta Zemlja predstavlja prošlost, a Novi svijet budućnost Crkve.®'

Francuski dnevnik *L'Aurore* napomenuo je da je Ivan Pavao II. svojim govorima jasno rekao da »rješenja za probleme Latinske Amerike ne treba tražiti na Kubi. Kad Papa govori o istinskom oslobođenju, on zaista znade što govori.« Zato, zaključuje *L'Aurore*, »govor održan u Puebli nije povratak unazad, nego korak naprijed, i to u dobrom smjeru.«

Ouest-France upozorio je da je Papin govor u Puebli upućen cijeloj Crkvi, svim katolicima i kršćanima koji žele jedinstvo, a *Républicain lorrain* da se Ivan Pavao II. ponaša zaista kao čovjek koji vjeruje u Boga, »te da se vojne diktature više boje velikih masa, kojima ovaj Papa govori o dostojanstvu i poštivanju, negoli kakvog malog lijevo usmjerenog župnika. Nemojmo zaboraviti — napominje pisac članka Georges Suffert — da Papa neprestano misli na Poljsku. Sve ovo što govori u Meksiku, on bi želio ponoviti u Varšavi za jednu ili deset godina.«

Vrlo zanimljiva opažanja donio je o Papinu putu katolički list *La Croix*. Poruku Ivana Pavla II. ocijenio je taj francuski dnevnik kao

85 *Figaro*, Pariz, 27—28. 1. 1979. i 31. 1. 1979.

Le Monde, Pariz, 16. 2. 1979.

¶ *Paris-Match*, 9. 2. 1979.

prvu encikliku Pape Wojtyła i dosljedno naučavanje nauke Crkve. Papa želi reći da Crkva ima svoju samostalnost unutar svih političkih i ekonomskih režima, te određenu nauku o čovjeku, koju mora propovijedati u zgodno i nezgodno vrijeme. Sveti Otac ne potiče na subverzivno djelovanje, kao što ne želi da vjera ostane neutjelovljena. On želi da katolici vide ono bitno. Ničemu, naime, ne služi mijenjati ekonomske i političke strukture: one mogu veoma lako postati tiranske i nepravedne prema čovjeku ako ih ne prati moralno obraćenje u srcu svakog čovjeka. A ta je lekcija strašno zahtjevna — zaključuje *La Croix*⁸ Papi se prigovara što ne govori o nasilju, mučenjima, nestalima i svim ubojstvima, koja su počinile diktature na latinskoameričkom kontinentu — piše *La Croix* slijedećeg dana, komentirajući neke kritike na račun Papina govora u Puebli. Papa očito ne želi cijelu hijerarhiju i svećenstvo Latinske Amerike poslati u borbu protiv vojnih diktatura, kako bi to neki željeli. Crkva se u mnogim zemljama nalazi u vrlo delikatnoj situaciji: ona stoji sama nasuprot ekonomskim, političkim i vojnim oligarhijama, koje monopoliziraju vlast u Latinskoj Americi. Političke stranke, sindikati i različita udruženja tragično su izbrisani i ne mogu se tamo pojaviti. Jedino Crkva stoji nasuprot vlasti. Ta joj situacija nameće tešku odgovornost, otežava njezino poslanje, jer svako djelovanje u obranu prava čovjeka dobiva političku dimenziju i izravno Crkvu suočava s državnom vlašću. Moglo bi se reći — nastavlja *La Croix* — da je ta situacija slična onoj koju je kardinal Wojtyła upoznao u Poljskoj, gdje su Crkva i država izravno suočene i gdje svaki stav koji zauzima Crkva poprima ujedno i političku dimenziju.

I njemački tisak pristupio je prilično mirno ocjeni Papinih govora. List *Die Welt*, koji izlazi u Bonnu, piše kako je Papa sve osvojio svojom ljudskošću, svojim spontanim gestama, koje su ganule i one najciničnije novinare. Papa je do kraja autentičan i slobodan od bilo kakvog oportunitizma, kao pravi prorok usred najsrdačnijeg dočeka koji mu je priredila najantiklerikalnija zemlja cijelog Zapada — Meksiko. Govor biskupa u Puebli bio je svakako najvažniji događaj i Papa je zauzeo stav usred raspravljanja o najhitnijim problemima. Odjeljujući teologiju od politike, dao je Crkvi zadatak da brani dostojanstvo i prava čovjeka. Tražio je od vjernika da svijet učine ljudskim, služeći se snagom Evanđelja, a svećenicima da zaista budu svećenici, a ne sindikalisti. Nakon ovoga govora svi moraju priznati da odvajanje Crkve od desne i lijeve političke struje ne znači nezainteresiranost za konkretne probleme suvremenog društva, nego slobodni rad, koji će se nadahnjivati na Evanđelju.®"

⁸ *La Croix, Pari?*, 28—29. 1. 1979. i 30. 1. 1979.

^s *La Croix, Pariz*, 31. 1. 79.

⁹ *Die Welt, Bonn*, 2. 2. 1979. i 31. 1. 1979.

Rheinischer Merkur, koji izlazi u Kolnu, istakao je da je Papa jasno govorio u Puebli. Crkva ne može šutjeti pred nepravdama, ona mora podići svoj glas u obranu siromašnih i onih na rubu društva, a taj Papa Poljak dobro zna što znači živjeti pod režimom koji ne poštuje prava čovjeka i kakvu snagu ima Crkva kad je sjedinjena s narodom. Papa vrlo dobro poznaje marksizam i znade kakvo se spasenje može od njega očekivati: uzalud je očekivati da se njegova filozofija otvori vjeri ili da njegov sistem donese svima blagostanje. Zato je Papa jasno odijelio katolicizam od socijalnog radikalizma, a svećenike pozvao da budu zaista duhovni, a ne politički i socijalni vođe. Što se tiče teologije oslobođenja, bivši profesor Wojtyła nije htio osuditi, nego objasniti problem, da bi tako svi zainteresirani izbjegli zbrku. Papa koji dolazi iz Poljske vrlo dobro znade da Evanđelje propovijedano u cjelini zaista nije nepolitičko, jer ono ima snagu da izmijeni čovjeka. Samo mijenjajući čovjeka može se izmijeniti društvo, a ne obratno — završava *Rheinischer Merkur*.^^

Španjolski *Ya*, koji izlazi u Madridu, istaknuo je da su »prijateljske ruke Ivana Pavla II. unijele kvasac u masu meksičkih vjernika« i svi očekuju da će se nakon ovoga pohoda mnoge stvari promijeniti.^-

Papin pohod predstavlja veliko služenje latinskoameričkoj Crkvi, napose konferenciji u Puebli — piše madridski *Vida Nueva*. Krajnja desnica željela je okoristiti se Papinim pohodom, međutim je Papa odolio takvim pokušajima, pokazao je da je papa svih, napose siromašnih. Na kraju primjećuje da se Papa nije miješao u zasjedanje latinskoameričkih biskupa, nego je svu odgovornost prepustio biskupima.**

O *Estado de Sao Paulo*, koji izlazi u Sao Paulu, pisao je tih dana da za ovog Papu oslobođenje ima sveopći karakter, sav govor o temi za Ivana Pavla II. je poziv na duboko unutrašnje obraćenje. U istom članku oštro su napadnuti brazilski biskupi, koji su više skloni kontestiranju političkih, socijalnih i ekonomskih prilika. . . Dnevnik predbacuje Papi što je uopće spomenuo teologiju oslobođenja. »Služeći se zastavom ove teologije, da bi stekao pristanak katolika Latinske Amerike, Papa je postigao negativni rezultat« — piše taj brazilski dnevnik — »naime, njegov se autoritet smanjio, jer pokretači ove teologije ustraju u svojim tvrdnjama . .

Već spomenuti teolog Pastor u istom članku u *Jornal do Brasil*, koji izlazi u Rio de Janeiru, primjećuje da će ovo Papino putovanje imati važne i neposredne posljedice za cijelu Crkvu. Puebla je stvaralački tre-

" *Rheinischer Merkur*, Köln, 2. 2. 1979.

»2 *Ya*, Madrid, 13. 2. 1979.

Vida Nueva, Madrid, 10. 2. 1979.

" O *Estado de Sao Paulo*, Sao Paulo, 23. 2. 1979.

nutak i napredak za politički moral kršćanske inspiracije. Dok je Pavao VI. bio neprijatelj svake diktature, Ivan Pavao II. predstavlja političku tradiciju poljske Crkve, što mu omogućava da bez ikakve izvještachenosti i pretjeranosti govori o oslobođenju latinskoameričkih naroda. Razlog tome nije samo razlika u temperamentu između jednoga i drugog pape, nego i u formaciji, iako nema nikakve doktrinalne razlike. Papa Wojtyła ponavlja kristologiju, ekleziologiju i antropologiju pape Montinija. Ipak je jedan antiteza drugoga; jedan je papa Medellina, a drugi Pueble. Odlučni karakter pape Wojtyły odražava se u načinu na koji govori o problemima latinskoameričkog kontinenta, o kojima bi papa Montini govorio na sasvim drukčiji način. Zahvaljujući drugom temperamentu, iskustvu od petnaest godina pontifikata i poznavanju problema Latinske Amerike, Pavao VI. govorio bi sigurno u nijansama i aluzijama, kojih nema u govorima Ivana Pavla II.*^

Što se tiče meksičkog tiska, on je dao vrlo mnogo prostora Papinu pohodu i njegovim govorima. Nazivan je papom Latinske Amerike, papom Meksika i nade, papom XXI. stoljeća. Utjecajni *Excelsior* pisao je da je ovaj Papa zauvijek ostao u Meksiku. Dnevnik *Uno mas uno* primijetio je da je tim pohodom Crkva izašla iz neke vrste izгона. Usred krize zapadne civilizacije papa Wojtyła je za sve novi i bez ikakve mrlje duhoviti i moralni lider.

Iznad svih instrumentalizacija koje su bile pokušavane u vezi s Papinim putom, čini mi se značajan sud brazilskog biskupa Heldera Camare, koji se ne može optužiti da je neki konzervativac. On je o Ivanu Pavlu II. rekao: »Ovaj Papa je čovjek današnjice. Iskustvo je fizički rad. Živio je pod nacističkom i pod sovjetskom dominacijom. Doživio je Koncil. U svemu je čovjek otvoren za velike probleme čovječanstva.«

Način rada Konferencije latinskoameričkog episkopata

Zasjedanje Konferencije svečano je otvorio 28. siječnja ove godine Ivan Pavao II, a trajalo je sve do 13. veljače. Tema tog trećeg zasjedanja bila je »Evangelizacija u sadašnjosti i budućnosti Latinske Amerike«. Ta je tema obuhvatila čitav niz složenih problema, no glavni joj je cilj bio traženje određene pastoralne linije usred zdravog pluralizma i duha jedinstva na izgradnju Crkve na ovom kontinentu, kako je to uoči konferencije napisao kardinal Aloisio Lorscheider.®"

Za tu Konferenciju izvršene su dugogodišnje pripreme. Najprije je bio izrađen takozvani »Konzultativni dokument«, koji je tretirao prob-

85 *Jornal do Brasil*, Rio de Janeiro, 11. 2. 1979.
" *L'Osservatore Romano*, 26. 1. 1979.

leme pučke pobožnosti, bazičnih zajednica, odnosa kršćanstva i različitih ideologija, probleme cjelovitog razvitka, odgoja i tako dalje. Taj je dokument bio razaslan svim biskupskim konferencijama Latinske Amerike. Pošto su ga one u prvih 5 mjeseci 1978. godine proučavale, poslale su odgovor i primjedbe, kritike i napomene, prema kojima je izrađen poznati »Radni dokument« na 178 stranica, koji je bio početna baza raspravljanja u Puebli i bio je podijeljen svim biskupima na Konferenciji.

Treba spomenuti da je zasjedanje Konferencije bio odobrio Pavao VI, pa Ivan Pavao I. i trebalo je biti održano u listopadu prošle godine. Smrt spomenutih papa odgodila je zasjedanje za nekoliko mjeseci.

Zasjedanjima u Puebli prisustvovalo je 346 predstavnika u ime 22 biskupske konferencije, u ime 50% redovničkog svećenstva, raznih organizacija i svjetovnjaka u Latinskoj Americi. Tako je na zasjedanju bio 21 kardinal, 66 nadbiskupa, 130 biskupa, 129 što svećenika, đakona, redovnika i svjetovnjaka, među kojima je bilo i stručnjaka s raznih strana svijeta i osam nekatoličkih promatrača. Predstavnici kampsinosa i Indiosa izazvali su svojim interventima prilično mnogo zanimanja. No pravo glasa imalo je tek 187 sudionika zasjedanja, praktično samo biskupi članovi predsjedništva Konferencije, njezin generalni tajnik, pa članovi predsjedništva CELAM-a, predsjednici pojedinih latinskoameričkih konferencija, 140 biskupa, koje su kao svoje predstavnike izabrala 22 episkopata i 12 članova Konferencije, koje je osobno imenovao Sveti Otac.

Način glasanja bio je isti kao i na II. vatikanskom saboru i na biskupskim sinodama. Biskupi su svoje mišljenje mogli izraziti s »placet«, »non placet«, i s »placet iuxta modum«.

Zasjedanja su se odvijala naizmjenično kao plenarni sastanci i unutar dvadeset jedne studijske komisije. Svaka komisija imala je od 17 do 20 članova i raspravljala je o jednom od aktualnih pitanja, da bi na kraju pismeno izradila svoje mišljenje i zaključke, što je onda bilo uključeno u konačni dokument. Svaki tekst bio je više puta prerađivan i na kraju izglasan na plenarnom zasjedanju. Komisije nisu radile izolirano, nego su među sobom komunicirale bitne rezultate svojih raspravljanja. Postojala je i jedna koordinacijska komisija, koja je sažimala rezultate rada pojedinih komisija.

U središtu raspravljanja bilo je 5 budućih poglavlja dokumenta koji je izrađen na roj Konferenciji.

Prva tema obuhvaćala je pastoralni pogled na stvarnost Latinske Amerike i povijesne oblike evangelizacije kontinenta, sadašnji kontekst latinskoameričkog društva, konkretnu pastoralnu situaciju i perspektive evangelizacije.

Druga tema imala je karakter doktrinalnog razmišljanja i pokušala je definirati Božji plan s latinskoameričkom stvarnošću. U tu temu bio je uključen odnos između evangelizacije i unapređenja čovjeka, kulture, pučke pobožnosti, ideologije i politike.

Treća tema obuhvaćala je problem zajedništva i sudjelovanja u latinskoameričkoj Crkvi. Obuhvatila je sve oblike zajedništva, pitanje obitelji, bazičnih zajednica, župa, zajedništvo unutar sveopće Crkve, kao i sve one koji rade na izgradnji toga zajedništva, a to su svećenici, redovnici i svjetovnjaci. Ta tema obuhvatila je i sredstva zajedništva, dakle molitvu, sakramente, liturgiju, pučku pobožnost, katehezu, odgoj i sredstva za društveno priopćivanje.

Četvrta tema imala je naslov »Misijska i evangelizatorska Crkva danas i u budućnosti Latinske Amerike« i obuhvaćala je probleme siromaha, mladih, tolikih razornih snaga unutar suvremenog pluralističkog društva, položaj osoba unutar zajednice jednog naroda i unutar međunarodnog društva i promicanja međunarodnih odnosa.

Posljednja tema bio je pastoralni izbor, a obuhvaćala je Crkvu kao zajednicu, kao mjesto služenja, zatim misijski rad Crkve i pastoralno planiranje.

Tekst dokumenta bio je tri puta prerađen prije negoli je 10. veljače podijeljen biskupima, koji su o njemu glasali. Nakon glasanja bio je još jednom ponovno izrađen na temelju primjedbi biskupa i konačno odobren od svih prisutnih biskupa. Samo jedan se bio uzdržao od glasanja. Taj konačni tekst predan je Svetom Ocu, koji ga je prilično brzo nakon svršetka konferencije odobrio. Posebna komisija izradila je poruku narodima Latinske Amerike.

Sva zasjedanja u Puebli pratilo je s velikim zanimanjem oko tisuću novinara, za koje su biskupi svakodnevno održavali konferencije za tisak.^{9'}

Nakon Pueble

Iako je Medellin bio vrlo važan događaj za latinskoameričku i sveopću Crkvu, ostao je relativno malo zapažen. Ovo zasjedanje u Puebli pobudio je, međutim, najširi interes i, naravno, kritike.

Zato ovo posljednje poglavlje želim započeti opažanjima, koja su na račun Konferencije iznesena u tisku koji mi je bio dostupan.

Talijanski tisak, posebno onaj katolički orijentiran, opširno je izvještavao o cijelom zasjedanju. Tako je talijanski katolički dnevnik *Avvenire* istakao da je Puebla bila prava manifestacija biskupske kolegijalnosti, a završni dokument rad svih biskupa okupljenih u Puebli.^{®*}

Većina talijanskih novina kritizirala je biskupe u Puebli da istodobno pokušavaju blagosloviti revolucionare i diktatore. U više navrata

**Podatke uzimam iz *L'Osservatore Romano*, najviše iz biltena Radio-Vatikana *Radiogiornale* i dnevnog tiska.
88 *Avvenire*, Milano, 1. 2. 1979.**

zasjedanja su prikazivana kao poprište sukoba progresista i konzervativaca. Mnogo pažnje bilo je posvećeno marginalnim zbivanjima, kao incidentu oko pisama mons. Lopez Trujilla, gdje se na isusovačkog generala gledalo kao na subverzivnog i nepoželjnog na ovom zasjedanju, kao što su tako znatnim dijelom gledani općenito redovnici u Latinskoj Americi, napose isusovci, kojih je 120 bilo izravno zaposleno u radovima oko konferencije. . . Mnogo pažnje posvetio je talijanski tisak raznim strujama koje su pokušale utjecati na biskupe u Puebli, napetostima u odnosu prema novinarima, kao i defileima meksičkih desničara u Puebli. Ovi posljednji izašli su na ulice da bi, ni manje ni više, protestirali protiv jedne teologije, protiv teologije oslobođenja. Skupina teologa je stvar duhovito komentirala: »Prvi put vidimo da zbog neke teologije ljudi javno manifestiraju po ulicama!«

// *Giorno* je zadovoljstvo jednog latinskoameričkog diktatora nad Papin'm govorima i radovima biskupa komentirao nazvavši ga novim političkim »prevodiocem« papinih govora, »teologom i ocem Crkve«, te dao naslutiti u kakvim se vodama zapravo kreću biskupi dok izrađuju završni dokument, za koji sasvim sigurno znaju da će biti svakojako tumačen i instrumentaliziran od raznih strana zbog upletanja u unutrašnja zbivanja Crkve. Možda je baš sav taj kontekst koji je pratio zasjedanje u Puebli — piše // *Giorno* — naveo biskupe da su nastojali zakočiti napredovanje teologije oslobođenja, a da je pri tome sasvim ne izbrišu.⁹⁹

Corriere della Sera pisao je da jedan cijeli kontinent očekuje iz Pueble riječ nade dok su biskupi usredotočeni na težak rad oko izrade konačnog dokumenta, kojim žele izbjeći da ovo zasjedanje bilo tko iskoristi u svoje svrhe.¹⁰⁰

U isto vrijeme je *Repubblica* tu Konferenciju nazvala kompromisom latinskoameričkih biskupa, koji žele osuditi diktatore a da pri tome ne stvore Che Guevare, te navela riječi kardinala Lorscheidera novinarima u Puebli, da, naime, završni dokument neće biti radikaln, nego veoma konzervativan i ujedno krajnje progresivan, jer Crkva želi nanoge stvari sačuvati i mnoge druge posve izmijeniti.

S francuske strane *Le Figaro* je pisao da je Medellin bio više susret stručnjaka nego biskupa i da je tada lansirana ideja o institucionaliziranom nasilju, kojemu treba suprotstaviti nasilje naroda. Pariški dnevnik primjećuje da je poznato kako je ta ideja završila. U Puebli su biskupi imali pred sobom drugu perspektivu. Prilike u pojedinim zemljama promijenile su se u ovih deset godina. Mase kršćana željne su duhovnog života, a ujedno su prignječene beskrajnim siromaštvom. Biskupi su za-

»▷ // *Giorno* 5. 2, 12. 2. i 13. 2. 1979.
Corriere della Sera, Milano, 13. 2. 1979.
Repubblica, Roma, 9. 2. 1979.

dovoljni svojim radom u Puebli, primjećuje *Le Figaro*. Za razliku od Medellina, Pueblu neće biti tako lako politički interpretirati. Ovaj put prevladala su sasna religiozna traženja unutar episkopata, iako je u isto vrijeme jednako osuđen kapitalistički liberalizam, marksistički kolektivizam i ideja o nacionalnoj sigurnosti. *Figaro* zamjera konačnom dokumentu da ne daje dovoljno prostora novim perspektivama, da ostaje tek na sadašnjosti, da nije dovoljno usmjeren prema budućnosti. Pred Latinskom Amerikom stoji problem galopirajuće urbanizacije: neće li u toj oluji nestati župe i bazične zajednice, kojima se ponosi Crkva ovog kontinenta? — pita se na kraju *Figaro*.^^

Le Monde naglašava da su biskupi u završnom dokumentu bili vrlo precizni. Crkva je osudila terorističko nasilje, koje stvara nove oblike tlačenja i robovanja, često teže od onih koji se žele ukloniti. Jednako je osudila fizičko i psihološko mučenje, otmice osoba, progone političkih protivnika i sumnjivih osoba, oduzimanje građanskog prava i onda kada to čine vlasti neke zemlje. *Le Monde* napominje da je to prvi put da Crkva u jednom dokumentu subverziju i terorizam naziva isto tako represijom i institucionaliziranim nasiljem. Dosad su se ti izrazi upotrebljavali samo za despotsku vlast, odnosno za diktaturu u nekoj zemlji. U Puebli su biskupi odbacili nasilje kao sredstvo kojim se provode društvene promjene i izjednačili su subverziju s represijom.^^

Katolički *La Croix* piše da su se biskupi u svojim odlučivanjima u Puebli pokazali mnogo zrelijima nego u Medellinu. Tekstovi, istina, mnogo manje uzbuđuju. No ne treba zaboraviti da su u postkoncilskom previranju dokumenti Medellina imali vrijednost simbola i proročkih planova i u sistematskoj primjeni nisu se smjeli uzimati doslovno. Mnogo spremnija konferencija u Puebli izradila je umjerenije tekstove, koji, ako se solidno razmisle, mogu dati dobre plodove. Konačno isti dnevnik primjećuje da je raspravljanje o marksizmu bilo veoma ograničeno, jer je nad cijelim skupom u Puebli lebdjela sjena kubanske Crkve.^*

Zanimljive kritike na račun zasjedanja u Puebli iznio je Charles Antoine u isusovačkom pariškom časopisu *Etudes*. Antoine smatra da je to što su biskupi imali obvezu da izrade završni dokument umnogome zakočilo slobodnu izmjenu misli i raspravljanja na Konferenciji. Više je pažnje posvećeno radovima po komisijama nego plenarnim zasjedanjima. Zasjedanje u Puebli imalo je zapravo karakter regionalne sinode, iako je bilo sastavljeno od predstavnika biskupskih konferencija. Zato pisac članka primjećuje da bi u takvoj situaciji, kad se odlučuje o važnim pitanjima za cijelu jednu mjesnu Crkvu, možda bilo bolje sazvati pokrajinski koncil, na kojemu bi bili prisutni svi biskupi. Puebla je, međutim,

Le Figaro, Pariz, 14—15. 2. 1979.
">••> *Le Monde*, Pariz, 16. 2. 1979.
La Croix, Pariz, 15. 2. 1979.

iznad svega sastanak pastira, i u tome je sigurno njezino bogatstvo. Pisac članka zatim primjećuje da se ova konferencija ne može odvojiti od nastupa Svetog Oca, da je teologija oslobođenja bila prisutna u svim raspravljajima, te kako nije osuđena, baština Medellina ostaje sačuvana.¹⁰⁵

Nekoliko zanimljivih opažanja izneseno je i u španjolskom tisku. Tako je madridski *Ya* primijetio da Puebla predstavlja napredak u odnosu prema Medellinu, iako ostaje na istoj liniji. Sadašnji završni dokument ne odiše istim žarom kao onaj izrađen u Medellinu, no ipak ima u njemu više čvrstoće, vedrine i mira, iako manje zanosa. Zato je više realističan i mnogo više obvezuje.**

Drugi madridski dnevnik *Vida Nueva* naglasio je da se zasjedanja i izrada dokumenta odvijaju u atmosferi mira i nade*** *El País* je isto tako konačni rezultat Pueble ocijenio kao pozitivan, a za biskupe je pisao da su se pokazali otvorenima i slobodnima u tretiranju problema. Smatra pozitivnim što nije izrečena nikakva osuda nad teologijom oslobođenja.**®

Od njemačkih dnevnika *Süddeutsche Zeitung* primjećuje da se u završnom dokumentu vidi jasna riječ latinskoameričkih biskupa. Oni otvoreno govore o povredama prava čovjeka na kontinentu, tako da se odsad više nijedan diktator neće moći pozivati na Crkvu da bi opravdao svoje zloupotrebe. S druge strane, biskupi osuđuju gerilu kao i svaki drugi oblik nasilja ma s koje strane ono dolazilo. Crkva se odriče liberalnog kapitalizma, kao i marksizma, i na taj način postaje veoma težak partner za bilo koga. Širenje bazičnih zajednica, koje izričito žele biskupi, predstavljat će za diktature sve veći pritisak odozdo. Iako su postojale unutrašnje napetosti. Konferencija latinskoameričkih biskupa ojačala je u Puebli svoju svijest.**'

List *Die Welt* je pisao da Konferencija u Puebli podsjeća na velike sinode Crkve prvih stoljeća. Otvoreno i lojalno raspravljanje povezalo je i ujedinilo biskupe. Naravno da je na tom zasjedanju posebnu ulogu odigrao papin govor. Papa je, naime, tim svojim nastupom uspio očuvati Crkvu Latinske Amerike od opasnosti da bude umiješana u političke interese s raznih strana. *Die Welt* na kraju primjećuje da je katolicizam ponovno našao svoju ulogu na području političkog i društvenog razvitka latinskoameričkog kontinenta, odbacujući svaku krajnost.***

¹⁰⁵ CHARLES ANTOINE u članku »Apres Puebla: satisfaction modérée», *Études*, travanj, br. 4. 1979.

Ya, Madrid, 14. 2. 1979.

Vida Nueva, Madrid, 10. 2. 1979.

¹⁰⁸ *El País*, Madrid, 24. 2. 1979.

Süddeutsche Zeitung, München, 15. 2. 1979.

¹⁰⁹ *Die Welt*, Bonn, 18. 2. 1979.

Die Presse primjećuje da Puebla ne znači izdaju, nego produbljivanje Medellina. Puebla se ne može ideološki klasificirati, što ne znači da zato njezin rad nije pozitivan. To zasjedanje znači odbacivanje diktature a da se pri tom nitko ne pretvori u Che Guevaru.^"

Ovom pregledu tiska želim dodati još tri zanimljiva pogleda na Pueblu. Don Vigan⁶, vrhovni rektor salezljana, koji je 30 godina boravio u Čileu, primijetio je, komentirajući zasjedanje biskupa u Puebli, da Evropa i Sjeverna Amerika u nekom svom kompleksu superiornosti promatraju Latinsku Ameriku kao maloljetni kontinent. On, međutim, s ta druga dva kontinenta čini trokut Zapada i ujedno kršćanstva. Sva tri kontinenta ovise među sobom. Što se dogodi s jednim, to će ujedno biti sudbina i ostalih dvaju; o ta tri kontinenta ovisi demokratska budućnost čovječanstva, kršćanstvo, napredak i poštivanje prava čovjeka. Otuda važnost Pueble, u kojoj ne treba tražiti politička rješenja. Iako će ona i na tom području sigurno utjecati na dalji razvitak kontinenta i ljudske povijesti — smatra Don VIGANO. U Latinskoj Americi pokazali su se duboko nedostatnima razni režimi, vidjelo se da ne mogu riješiti društvene probleme, poštujući ujedno i čovjeka. Iz Pueble može proizaći novo ozreljivanje kršćanske socijalne nauke, ona može biti doprinos za one kontinente gdje postoje slične prilike. Možda je Puebla samostalno kretanje Latinske Amerike svojim putem, oslanjajući se o vlastite snage.^^^

»Ne treba kanonizirati Medellin« — rekao je mons. McGrath, jedan od vrlo aktivnih biskupa Latinske Amerike i nadbiskup Paname — »jer postoji opasnost da trajno gledamo samo unazad i ne krenemo naprijed. Teme raspravljanja bile su na oba zasjedanja Iste. Promijenio se povijesni okvir: Medellin je bio primjena II. vatikanskog koncila na Latinsku Ameriku i zato je izrekao nove, proročke riječi. Puebla je bila moment razmišljanja i ispitivanja već izvršenog rada i ona je tome radu dala veću širinu i dubinu.« Trebalo je u mnoge stvari unijeti kršćansku jasnoću, da bi Crkva usred stvarnosti Latinske Amerike mogla ostati glas u obranu svih onih koji nemaju prava glasa.^^^

Konačno, pater Sorge primjećuje da odgovori na pitanja koja su dali biskupi u Puebli nisu nastali bez ikakva temelja, nisu nastali ni iz čega. Ti odgovori dani su na temelju Iskustva koje je donijelo previranje mladih, radnika, intelektualaca, bazičnih zajednica, teoloških struja i ostalih životnih pojava. Svi ti odgovori nastali su na temelju konkretnih prilika. Na sve izazove što ih u nekoj sredini postavljaju rast i napetosti.

Die Presse, Wien, 14. 2. 1979.

² SVIDERCOSCHI, članak «Diario di Puebla» u knjizi *Puebla, il messaggio della speranza*. Edizioni Logos, Roma 1979, str. 40—43.

³ Isto, Str. 86—88.

Crkva latinskoameričkog kontinenta odgovorila je svojim opredjeljenjem za čovjeka. A to je posve novi stav, iako na prvi pogled ne izgleda tako. Radi se o hrabrom, stvaralačkom opredjeljenju, o pozitivnom opredjeljenju kojim Crkva želi dati svoj specifični doprinos, a ne želi zamijeniti opravdana i potrebna nastojanja ostalih društvenih komponenata. Perspektive te generalne Konferencije latinskoameričkog episkopata predstavljaju veliku novost na pastoralnom području, posebno s obzirom na oblike kršćanske prisutnosti i služenja u svijetu. Konferencija latinskoameričkih biskupa opredijelila se za dijalog s kulturama i ideologijama, koje poštuje, ali želi od njih biti samostalna. Nije se opredijelila ni za neutjelovljeni angelizam, ni za integrizam. Ona ne traži privilegije, nego najprije svoje vlastito obraćenje, da bi onda mogla širiti Evanđelje siromasima. Crkva traži jedino pravo da može svjedočiti Krista i propovijedati njegovu nauku, ona se opredjeljuje za rad za obitelj, za mlade, za djelovanje na području odgoja i kulturnog preobražaja kontinenta, za širenje zajedništva i sudjelovanja u Crkvi, za istinsko oslobođenje, pri čemu nije osudila nijednu struju teologije oslobođenja, nego jedino želi izbjeći dvoznačnosti.

Što se tiče univerzalnog značenja Pueble, pater Sorge smatra da je Latinska Amerika u nekom smislu predosjećaj onoga što će biti novo društvo na kraju ovog našeg tisućljeća sa svom svojom težnjom za kulturom, autonomijom u traženju rješenja, težnjom za stvarnom slobodom i ujedinjenjem cijelog kontinenta. Sve su to ujedno težnje cijeloga čovječanstva za novom stvarnošću, za novim pravednijim i bratskijim svijetom. Latinska Amerika postaje sve više svjesna da ima važno i odlučujuće poslanje u izgradnji budućnosti cijelog čovječanstva. Zato je Puebla — zaključuje pater Sorge — jasan znak Božji za cijelu Crkvu.***

Mislim da se iz svega dosad navedenog može zaključiti da u odnosu prema Medellinu Puebla svakako znači povratak na bitno religiozne horizonte. Medellín je išao za rješavanjem mnogih vanjskih problema i za analizom društvenih situacija. Ondje je u svjetlu IL vatikanskog sabora bio produbljen odnos između Crkve i političkih i društvenih promjena, koje su se događale na kontinentu. Puebla je sva usredotočena na evangelizaciju, pri čemu ispituje prošla iskustva, proučava ona koja treba primijeniti usred konkretnih prilika, gdje nedostaje potpuna sloboda i poštivanje prava ljudske osobe.

Zbog tih težnji možemo Pueblu nazvati jedino drukčijom od Medellina, a ne korakom nazad. Mnogo je vjerojatnije da su Medellín i Puebla dvije važne etape na istom putu kojim kreće Crkva latinskoameričkog kontinenta u svom radu za čovjeka.

Tražeći jasnu riječ, izbjegavajući dvoznačnosti, koje se mogu lako instrumentalizirati, biskupi su krenuli naprijed, vodeći brigu o konkret-

SORGE, cit. članak u *Puebla, il messaggio della speranza*, str. 19–32.

nim prilikama i mogućnostima. Ne mogu se zato Medellin i Puebla postaviti jedan protiv drugoga, to više što su biskupi koji su bili prisutni u Medellinu najvećim dijelom došli i na zasjedanja u Puebli.

Sada Puebla, kao i Medellin, više ne znači grad u Latinskoj Americi, nego stanovit povijesni pojam, određenu etapu, simbol. Za Pueblu put tek započinje. Po radu biskupa, svećenika i vjernika, ona se tek mora utkati u život Crkve. Tek sada će pomalo pokazati da li je bila pravi odgovor i da li je ispunila očekivanja koja su u nju polagale vjerničke mase Latinske Amerike. Nastojanja biskupa i vrijednost njihova rada svakako je izvan svake diskusije. Dokument koji je izrađen u Puebli predstavlja duboku analizu pitanja koja se postavljaju pred Crkvu u Latinskoj Americi i zacrtava nove putove za evangelizaciju. Sada je taj dokument tek ispisano slovo, pokazuje smjer ...

Očito je da u Latinskoj Americi postoje kulturne, socijalne i političke napetosti, koje se tiču cijelog čovječanstva. Puebla je na njih pokušala naći određeni odgovor u skladu s Evanđeljem, postavljajući čovjeka I njegovu osobu u središte apostolskog i drugih nastojanja Crkve. Kao moment ozbiljne refleksije i pragmatičnih odluka, Puebla već danas ima važnost za cijelu Crkvu i čovječanstvo.

DIE KIRCHE IN LATEINAMERIKA

Zusammenfassung

Nach dem einleitenden statistischen Überblick über die Bevölkerung, die Kultur, die Religion und die hauptsächlichsten Probleme der einzelnen Völker und ganz Lateinamerika, stellt der Verfasser das spezifische Wirken der Kirche in diesem Teil der Welt dar. Nach Medellin setzt sich die Kirche immer intensiver für die soziale Gerechtigkeit und Gleichberechtigung unter den Menschen ein und widersetzt sich jeder Unterdrückung und Ausbeutung sei es politischer oder wirtschaftlicher Art. Dadurch hat sie viele Feinde gefunden, dadurch hat sie aber auch die Theologie der Befreiung in Gang gebracht. Der Papst hat in Puebla diesen Aktivitäten neue Akzente gegeben, indem er die Loslösung der Kirche von weltlicher Macht gefordert und die Würde der menschlichen Person betont hat. Das Gebiet der Kirche ist nicht Wirtschaft, Soziologie und Politik, sondern der Mensch in allen Dimensionen seines Wesens und mit seiner Würde, die in Jesus Christus und seinem Evangelium gründet. Zuletzt gibt der Verfasser einen Überblick der Veröffentlichungen über die Papstreise und die Bischofskonferenz in Puebla, und unterstreicht damit die besondere Bedeutung dieser Konferenz nicht nur für Lateinamerika sondern auch für die ganze Welt.